

Včelařství

Zvláštní číslo vydané ke 150. výročí vzniku ČSV

150 let

1872-2022

ALBUM

„Zemského ústředního spolku včelařského pro království České v Praze“

Řády, diplomy, medaile

„Bez včel to prostě nejde“ je teze, o jejíž pravdě snad nikdo nemůže pochybovat. Není proto divu, že již od nepaměti užívali včelaři patřičnou úctu a dostávalo se jim velkého uznání a ocenění. Výjimkou není ani Český svaz včelařů respektive všechny spolky, které mu od roku 1872 předcházely, ať už se jmenovaly jakkoli.

Již ve zmíněném roce 1872 ocenil Jan hrabě Harrach při založení Včelařského spolku pro Čechy práci včelařů věnováním poháru, který je dodnes uložen v sídle ČSV v Křemencově ulici. Ale jsou tam i jiné artefakty svědčící o tom, jak si naši předkové konání včelařů považovali. Například „obraz“ v němž se nachází na čtyři desítky uznání a ocenění v podobě různých mincí či pamětních medailí, které coby „odměny

za zásluhy o včelařství“ obdržel po čtyři desetiletí sloužící „starosta svazu a Zemského ústředí spolků včelařských pro Čechy v Praze“ Josef Keberle.

Dále čestná uznání či nejrůznější diplomy a jako třešnička na dortu dvě státní vyznamenání, která v kontextu 150. výročí svazu spadají do poslední třetiny jeho existence. První je z roku 1965. Tehdy se koncem listopadu konal v Praze III. Celostátní sjezd včelařů, během něhož předal náměstek ministra zemědělství a lesního hospodářství Vladimír Maška předsedovi svazu Františku Krejčímu, místopředsdům Jánu Dánišovi a Eduardu Lisému a tajemníkovi Stanislavu Kodoňovi vyznamenání „Za zásluhy o výstavbu,“ které ČSV propůjčil prezident Antonín Novotný. V zastoupení ho podepsal tehdejší předseda vlády Josef Lenárt. To na „Řádu práce,“ státním vyznamenání, kterým práci svazu ocenil prezident republiky v roce 1972 při oslavách 100 let včelařské organizace, se skvěje podpis armádního generála Ludvíka Svobody.

Petr Kolář

Vyznamenání za zásluhy o výstavbu z roku 1965 podepsal v zastoupení předseda vlády Josef Lenárt

Diplom z roku 1905

Řád práce od prezidenta Ludvíka Svobody z roku 1972

Diplom z roku 1894

Čestný diplom z roku 1902

ODMĚNY ZA ZÁSLUHY O VČELARSTVÍ
† MSGR. P. JOS. KEBERLE
STAROSTY SVAZU A ZEMSKÉHO ÚSTŘEDÍ
SPOLKŮ VČELARSKÝCH PRO ČECHY
V PRAZE

Pohár Jana Harracha

- 3 Editorial
- 4 Český svaz včelařů slaví 150. výročí
- 5 Poštovní známka u příležitosti 150 let vzniku svazu vyjde 18. 5. 2022
- 6 Český svaz včelařů a Křemencárna patří k sobě téměř 90 let
- 9 Výhody členství máme již více než 50 let
- 10 Včelařství a právo napříč stoletími
- 13 Poválečný vývoj včelařského práva
- 14 Vývoj včelařského práva po roce 1989
- 16 Šestnáct mužů, jedna žena
- 17 Významné osobnosti v čele svazu od roku 1872 do roku 2022
- 18 Miloslav Peroutka, čestný člen ČSV
- 20 Několik vzpomínek na kočování se včelstvy
- 22 Vývoj včelařského školství
- 24 Sto padesát let výzkumu
- 27 Český svaz včelařů pomáhá v péči o zdraví včel
- 28 Vývoj plemenného chovu včel
- 30 Jak se změnila včelí pastva
- 33 Výchova mladých včelařů
- 34 Historie a současnost včelařského střediska v Rosicích
- 37 Včelařství v České republice v číslech
- 38 I náš spolkový časopis Včelařství letos slaví – 155 let od vydání prvního čísla

Včelařství – Zvláštní číslo ke 150. výročí vzniku ČSV
 Vydal Český svaz včelařů, z.s., se sídlem v Praze
 IČO: 00443239, DIČ: CZ00443239
 Místo vydání: Praha

Odpovědný redaktor: Petr Kolář
 tel.: 224 932 351, redakce@vcelarstvi.cz

Sazba: prographichouse s.r.o., Sazečská 8, Praha 10
 Tisk: Svoboda Press s.r.o.
 Distribuce: Česká pošta, s.p., Politických vězňů 4, Praha 1

Toto zvláštní číslo vyšlo dne 25. 4. 2022.

MK ČR E 126/ISSN 0042-2924

Jakékoliv užití a šíření částí nebo celku obsahu časopisu je bez písemného svolení vydavatele zakázáno.

Historie se nedá koupit

Vážení přátelé,

dostává se vám do rukou jubilejní číslo časopisu Včelařství vydané u příležitosti oslav 150 let od vzniku Českého svazu včelařů. Inspirovali jsme se u našich předchůdců, kteří vydali speciální publikaci k oslavám 50 let trvání v roce 1922 a zvláštní číslo Včelařství v roce 1972 k připomenutí 100 let od vzniku svazu. Konkrétně jsme se snažili popsat a vyhodnotit jednotlivé oblasti činnosti počínaje historií spolkové práce, vývojem včelařského práva, plemenářské činnosti, včelařského školství, vědy, včelí pastvou a mládeží konče. Určitě je zajímavé a poučné, jak se nám za posledních třicet let změnila příroda, a tedy i pastva pro včely, jak se vyvíjelo kočování se včelstvy, jak naše včely sužují nemoci a nákazy, což pro chovatele včel za pomoci svazu znamená nekonečný boj za zdravé včely. Potěší i článek o vydání příležitostné poštovní známky k našemu výročí. Milá jsou též přání našich partnerů, za která děkujeme.

I přes mnohé problémy jak uvnitř, tak vně svazu můžeme být spokojeni s tím, že náš svaz stále plní svůj účel a cíle a že se podařilo vybudovat a udržet Český svaz včelařů, respektovaný doma i v zahraničí. Na mezinárodní úrovni slyšíme od našich zahraničních kolegů slova uznání, že máme jeden silný svaz, zatímco v jejich zemích je hlas včelařů roztržštěn v mnohých svazech a spolcích, které se neumějí dohodnout. Máme 57 tisíc členů, 1100 základních organizací a 77 okresních organizací, 95 % všech chovatelů včel v České republice je organizováno v Českém svazu včelařů. Bez ohledu na celospolečenskou změnu (vznik Československa, obě světové války, Únor 1948, „sametová revoluce“

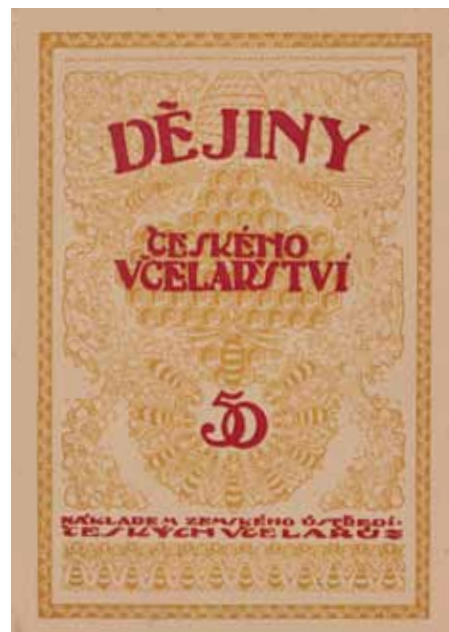
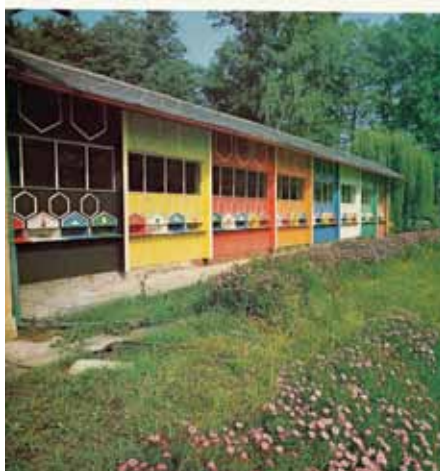
1989) přetrvává náš svaz ku prospěchu českého včelařství již od vlády Františka Josefa I.

O historii samé bylo napsáno mnoho – že je učitelkou života, kdo nezná historii, nemůže porozumět přítomnosti ani budoucnosti a je odsouzen k opakování chyb, lid bez znalosti své historie, původu a kultury je jako strom bez kořenů... To vše je léty ověřená pravda.

Český svaz včelařů má své kořeny, má jich plnou knihovnu a archiv. Známe svou historii, připomínáme si ji, stavíme na ní a poučujeme se z ní. Historie se nedá koupit. Ta buď je, nebo není. My ji máme a jaká je, to se dozvíte v tomto speciálním vydání Včelařství.

Přeji příjemné čtení.

Mgr. Jarmila Machová
 předsedkyně ČSV

Český svaz včelařů slaví 150. výročí

Český svaz včelařů, z.s. má dlouhou a bohatou historii. Jen málokterý svaz se jí může pochlubit. Vývoj včelařské spolkové činnosti byl velmi složitý, přesto jsme se v průběhu 19. a 20. století propracovali k jednotnému Českému svazu včelařů a právě v těchto dnech slavíme 150. narozeniny.

Autoři, kteří o historii psali, nebyli úplně přesní co do názvu prvního včelařského spolku, který vznikl na zemském principu, nebyli přesní ani co do dne vzniku svazu. Někde se píše o Včelařském spolku pro Čechy, jinde zase o Ústředním zemském včelařském spolku v Čechách. Také datum se někde uvádí 22. 3. 1872, jinde 20. 3. 1872. V této souvislosti mě napadá – v případě zavraždění Svatého Václava se např. přesně ví, že zemřel 28. září, v pondělí, ale už se neví, jestli roku 929, nebo 935. Nám naštěstí v datu vzniku „falšírují“ jen ty dva dny.

Pro jistotu jsem základní údaje převzala přímo z časopisu Včelař z roku 1872. Jeho březnové číslo otisklo Pozvánku na ustavující valnou hromadu Včelařského spolku pro Čechy na 20. března 1872 v hospodářském klubu v Platýzu na Národní třídě v Praze. A skutečně v uvedený den došlo k ustavující schůzi Včelařského spolku pro Čechy. Byly schváleny stanovy, členem mohly být včelařské spolky i jednotlivci. Bylo rozhodnuto, že spolek bude spolkem zemským. Měl 600 členů. Předsedou se stal Jan hrabě Harrach, velkostatkář. Po skončené volbě bylo projeveno přání, aby ve spolku panovala svornost. Avšak už od počátku se vedly spory o rámkové míře se snahou ji sjednotit. Následkem těchto neshod vzdal se předseda Harrach po dvou letech funkce a po deseti letech činnosti se

spolek spojil se Zemským ústředním spolkem pro Čechy. Později byl změněn jeho název na Zemský ústřední spolek včelařský pro království České v Praze. Předsedou tohoto spolku byl zvolen v roce 1894 Josef Kebrle, který jej řídil úctyhodných 40 let.

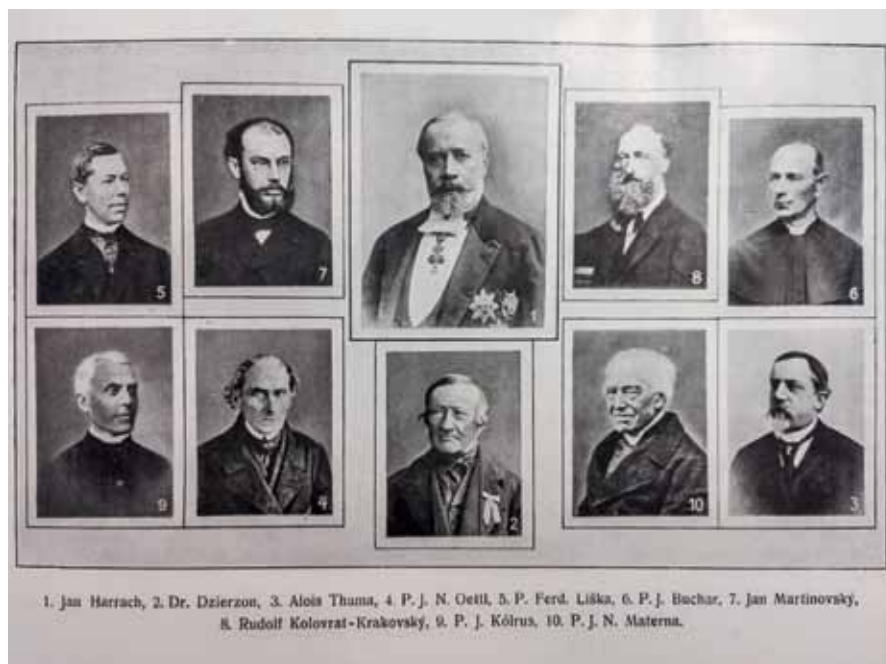
Sjednocovacím úsilím se Zemskými ústředními spolky včelařských ve Slezsku a na Moravě došlo 16. 5. 1921 k založení Svazu zemských ústředí spolků včelařských v ČSR. V průběhu II. světové války, přesně 31. 7. 1943, došlo na základě vládního nařízení protektorátního ministerstva zemědělství pro Čechy a Moravu k jeho sloučení se Zemským svazem sdružení chovatelů hospodářského zvířectva v Praze a na Moravě. Záležitosti včelařské měly řídit zemské skupiny chovu včel. Ihned po válce vznikla snaha obnovit činnost zemských ústředí, a tak byla 29. 8. 1947 založena Jednota včelařů v Praze. Byly zachovány samostatné včelařské spolky s právem přijímat včelaře jako členy Jednoty včelařů. Jednota včelařů měla tehdy 88 900 včelařů, 1 023 spolků územně rozdělených do 36 včelařských žup se třemi ústředími. V roce 1948 se stal národním správcem Jednoty včelařů v Praze Ladislav Böhme. Došlo ke sloučení včelařských časopisů v jediný pod názvem Včelař. Zrušeny byly včelařské župy a přetvořeny v krajské pobočky. Organizační struktura Jednoty včelařů byla přizpůsobena obvodům krajských národních výborů. Svolení

ustavujícího Československého svazu včelařů v roce 1957 připravil František Krejčí, který působil již ve funkci předsedy Jednoty včelařů od roku 1954. Ustavujícím sjezdem Československého svazu včelařů byl opět zvolen předsedou ÚV ČSV spolu s tajemníkem Stanislavem Kodoněm. V roce 1961 byly zřízeny včelařské okresní výbory, aby byl umožněn lepší styk včelařských organizací s orgány státní správy v okresech. Roku 1965 došlo ke zrušení krajských výborů. Zákonem o federativním uspořádání ČSSR v roce 1970 se osamostatnil Slovenský svaz včelařů a vznikly podmínky pro svolání ustavujícího sjezdu Českého svazu včelařů. Ten se konal 24.–25. 4. 1971. Název Český svaz včelařů s přídomkem z. s. (zapsaný spolek) nás tak provází dodnes.

Tento stručný průřez dějinami vzniku včelařských spolků svazového charakteru nemůže postihnout všechny změny a problémy, které náš spolkový život po 150 let provázejí. Dříve naše předchůdce trápila rámková míra a věřili, že jen silný svaz dokáže jednu vybrat a prosadit ji. Nepodařilo se. Dnes se nám zdá toto úsilí zbytečné. Máme jiné problémy a nad tím, že včelaříme na rámkové míře, která se nám líbí, se nikdo nepozastaví.

Za složitým a mnohdy bolestivým vývojem našeho svazu jsou lidé, naši funkcionáři, kterým spolková činnost zaujímala podstatnou část života. Nelitovali času a energie pro včely, med a svůj svaz. Doufám, že něco podobného o nás napíše za pár desítek let naši pokračovatelé.

Mgr. Jarmila Machová

Výbor včelařského spolku pro Čechy v roce 1872

Časopis Včelař z března roku 1872

Poštovní známka u příležitosti 150 let vzniku svazu vyjde 18. 5. 2022

Někdy v červnu 2020 mě napadlo, že vydání výroční poštovní známky ke 150. narozeninám svazu by bylo hezkým dárkem našim členům. Neznajíc, kdo o vydání známek rozhoduje, napsala jsem České poště a požádala ji v této věci o pomoc a informace. Odpověď přišla tentýž měsíc z Ministerstva průmyslu a obchodu ČR jakožto vydavatele českých poštovních známek, kterému naši žádost Česká pošta předala.

Aršík příležitostné poštovní známky Český svaz včelařů – 150. výročí

FDC

Obálka prvního dne vydání

Razítko prvního dne vydání

Náš námět byl zařazen do podkladů odborné komise, které je svěřeno rozhodování o námětech poštovních známek a jejich zařazení do emisního plánu na příslušný rok. Tato odborná komise ustavená jako poradní orgán Ministerstva průmyslu a obchodu ČR již v roce 2020 připravovala emisní plán na rok 2022. O tom, že návrh Českého svazu včelařů byl schválen do emisního plánu na tento rok, jsme byli informováni 12. 4. 2021. Výtvarné provedení známky bylo již v kompetenci České pošty a její výtvarné komise. Termín vydání byl předběžně stanoven na 18. 5. 2022. Nominální hodnota a způsob tisku známky ještě nebyly přesně určeny, tvořily se postupně ve spolupráci s Českou poštou a odborem PostFila. Dne 15. 11. 2021 nám předložil autor emise známky Mikuláš Kavan skici a náčrtky samotné známky, tj. průřez plástve s právě narozenou včelou a ostatní motivy – úly, kláty, košnice, včelař atd., které budou použity na aršíku, s žádostí o odborné posouzení. V březnu 2022 byla hotova finální podoba známky a celého tiskového listu.

Oficiálně oznámení o vydání příležitostné poštovní známky Český svaz včelařů – 150. výročí proběhne v **Poštovním věstníku v rámci Sdělení Ministerstva průmyslu a obchodu ČR** mimo jiné s tímto textem: Znamka se vydává dne 18. května 2022 s nominální hodnotou 23 Kč. Autorem emise je Mikuláš Kavan. Znamka je tištěna ofsetem. Obrazová část známky je definována rovnostranným šestiúhelníkem s velikostí obrazu ohraničenou velikostí 30,8 mm. Znamku vytiskla Tiskárna Hradištko s.r.o. v tiskových listech po 5 kusech. Ke známce je vydávána obálka prvního dne vydání a razítko prvního dne vydání. Obálka prvního dne vydání zobrazuje historický včelí úl. Obálka je tištěna digitálním tiskem. V razítku prvního dne vydání je v liniové kresbě zobrazen slamený včelí úl. Na razítku je dále text PRAHA a datum 18. 5. 2022. Znamka má katalogové číslo 1161 a platnost od 18. května 2022 do odvolání.

Jak vidno, proces žádosti, zařazení do emisního plánu, tvorba a vydání známky byl dlouhý téměř dva roky. Průtahy byly způsobeny pandemií covidu-19, kdy se po určitou dobu nemohla sejít odborná komise. Ale dočkali jsme se. Máme poštovní známku, aršík, obálku prvního dne a razítko. Český svaz včelařů si to ke svým úctyhodným narozeninám určitě zaslouží.

Mgr. Jarmila Machová

Český svaz včelařů a Křemencárna patří k sobě téměř 90 let

Včelařský dům v Křemencově ulici č. p. 177

Nejen lidé, spolky a periodika mají svá výročí, svou historii, ale také události, dokumenty, budovy, stavby. Toto mimořádné vydání časopisu Včelařství by nebylo kompletní, kdybychom si nepřipomněli historii našeho spolkového domu v Křemencově ulici, naší Křemencárny.

Křemencova ulice v Praze je známá pražská ulice. Je v ní pivovar s hostincem U Fleků a chemická průmyslovka, dříve Gymnázium T. G. Masaryka. Pan prezident tuto školu navštěvoval a po něm další známé osobnosti, z nichž jmenujme alespoň Voskovce a Wericha. Jan Werich o Křemencárně, jak školu nazývali studenti, hovoří ve svých pamětech. Chodil k Flekům na pivo a pozoroval, jak škola naproti se mění z gymnázia na kasárna, potom na průmyslovku, pak na jinou prů-

myslovku, zatímco U Fleků se stále čepuje ta proslulá flekovská 13.

A v této ulici má Český svaz včelařů svůj dům. Příští rok to bude už 90 let.

První zmínku o budově najdeme v článku „Čeští včelaři pod vlastním krovem“ v časopisu Český včelař č. 5/1933. Článek napsal starosta Zemského ústředí včelařských spolků v Čechách Bohumil Vančura.

Tehdy v roce 1933 smlouvou trhovou zakoupilo Zemské ústředí včelařských

spolků v Čechách pro svou organizaci dům č.p. 177 v Křemencově ulici v Praze za cenu trhovou milion korun československých. Tento dům nám dodnes slouží, i když v minulosti musel svaz bojovat za zachování vlastnických práv k budově i pozemku v Křemencově ulici.

Jak to tenkrát bylo...

Dávný sen českých včelařů po 40letém střádání byl splněn památného dne 23. dubna 1933, kdy se valná hromada Zemského ústředí včelařských spolků pro Čechy v Praze jednomyslně usnesla na zakoupení domu čísla popisného 177 v Křemencově ulici v Praze. Tomuto slavnostnímu momentu předcházelo dlouholeté střádání. Na 9. valném sjezdu Zemského ústředního včelařského spolku konaného 1894 v Příbrami bylo již uvažováno, že čeští včelaři nemají vlastního střediska, kde by se k poradám a schůzím mohli scházeti a kde by svou spolkovou knihovnu, úly, náčiní a včelařské sbírky mohli umístiti. Proto bylo usneseno pomýšleti na pořízení spolkového domu, založen byl pro ten účel „fond pro školu a dům“ a věnován první vklad 1 000 Kč. Tento fond byl pečlivě spravován, rostl sice pozvolna, zato však jistě, a po dalším čtvrtstoletí bylo vážně přikročeno k řešení této otázky. Do popředí však byla více hnána potřeba zřízení výzkumného ústavu včelařského, pro který byl vyhlédnut rodinný statek Grégrův v Dole u Libčic. Včelařská organizace působila vši vahou na vládu, aby výzkumný ústav včelařský byl pořízen nákladem státním a stal se tak institucí státní. Aby pak snaha tato byla usnadněna a urychlena, věnovalo naše Ústředí k účelu tomu svůj fond uložený v pozemku, v tehdejší ceně 300 tisíc Kč. Zřízením Státního výzkumného ústavu včelařského nebyla sice pro české včelaře vyřešena otázka vlastního domu, zato však je třeba konstatovati, že blahodárným působením ústavu nabylo včelařství neobyčejného významu národohospodářského a v uznání toho bylo vládou po řadu let poskytováno uvolnění daněprostého cukru k příkrmování včel. A toto dobrodíní mělo příznivý vliv také na posílení finančního stavu včelařské organizace. Pausální náhradou výloh, jež vyžadovaly objemné a namáhavé práce spojené s distribucí přiděleného daněprostého cukru na přičleněné spolky, jež pro jednotlivce byla nepatrnou, v celku však byla příjemem

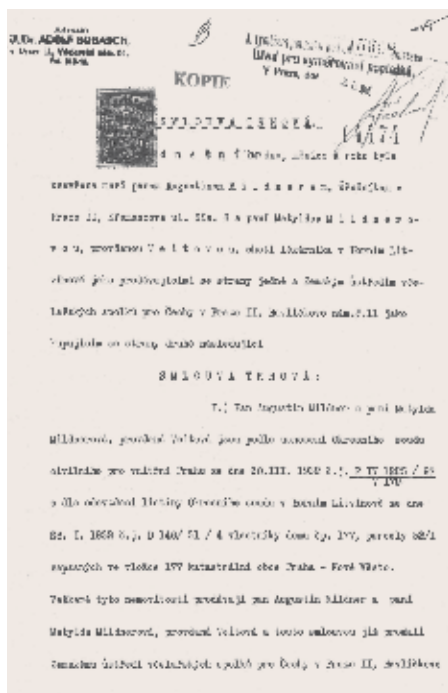
vydatným. Příjem ten plynul přímo a nezkráceně „fonde pro školu a dům“, pak vlastním svým výnosem vyrostl fond tento na výši, která konečně umožnila přířízení svého spolkového domu. Za tržovou cenu 1 milion Kč byla zakoupena budova v Křemencově ulici, třípatrová s přiléhající dvoupatrovou stavbou nádvorní, umístěná ve vnitřní Praze, v místech komunikačně příhodných. Dům byl plně zaplacen, aniž bylo třeba se zadlužit nebo členstvo Ústředí jakkoliv zatěžovati. Stal se bezpečným útlukem všech českých včelařů, ale i prostředkem k dalšímu rozvoji mohutné včelařské organizace.

Do vlastnictví domu zasáhla II. světová válka

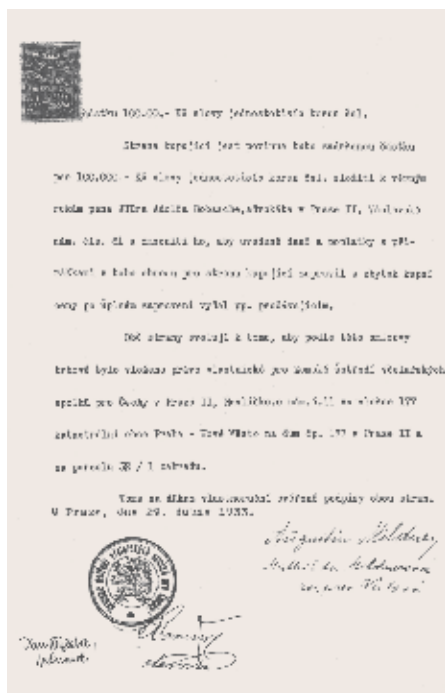
Těžkou zkouškou prošel vlastnický vztah v období okupace. Tehdy bylo Zemské ústředí přinuceno sloučit se se Svazem chovatelů hospodářského zvířectva, který přes odpor včelařů prosadil u protektorátních úřadů knihovní převod vlastnického práva na sebe. Po válce pak podle zákona č. 145/1947 Sb. a usnesení vlády ze dne 7. 12. 1948 byl Svaz chovatelů hospodářského zvířectva včleněn do Jednotného svazu českých zemědělců, a v důsledku toho i majetek přešel na tento svaz. Jednotný svaz českých zemědělců se dne

V minulosti rostlo ve vnitrobloku několik stromů

Smlouva tržová z roku 1933

Vážení čtenáři,

kdo si řekl, že včelaření je poezií zemědělství. Vzhledem k tomu, že Český svaz včelařů letos slaví již 150 let své existence, a je tak jedním z nejstarších spolků u nás, to bude asi pravda. I když jako včelař vím, že to není jen poezie, ale především tvrdá práce. Díky tomu, že 97 procent chovatelů včel je sdružených v jediném spolku, Českém svazu včelařů, je tento obor stabilní a patří k jednomu ze základních odvětví zemědělství. Vždyť přes 80 procent druhů rostlin a téměř 80 procent potravinové výroby je závislé na opylování včelami. Ty se významně podílejí na zachování biodiverzity krajiny, na zachování její ekologické rovnováhy, takže jejich chov je pro celou společnost zásadní. V České republice je více než stovka větších včelařských provozů s počtem nad 150 včelstev, ale převažují u nás drobní včelaři chovající do 15 včelstev. Díky tomu je optimálně zajištěn rovnoměrný opylování krajiny a zároveň ideální předpoklady pro produkci regionálních potravin a možnosti regionální nabídky včelích produktů. Tento trend je nutné udržet a já věřím, že tomu tak bude. Že u nás stále včelaři budou, že se toto řemeslo bude dál předávat z generace na generaci. Ministerstvo zemědělství je bude stejně jako dosud v jejich práci podporovat, protože český med z rukou českých včelařů je jedinečný a nenahraditelný.

Ing. Zdeněk Nekula
ministr zemědělství

14. 3. 1952 rozpadl a veškerý jeho majetek včetně majetku včelařského přešel na československý stát. Svaz sice dále užíval „svou budovu i pozemek“ v Křemencově ulici, ale jen jako nájemce. Stalo se tak Výměrem ministerstva zemědělství ze dne 27. 3. 1958 pod č.j. 107.363/58. Československému svazu včelařů, který byl právním nástupcem Zemského ústředí včelařských spolků, byl odevzdán dům s pozemky podle § 13 vl. nař. č. 110/1953 do trvalého užívání s tím, že majetek zůstává ve státním socialistickém vlastnictví ministerstva zemědělství a lesního hospodářství.

Navrácení sídla zpět Českému svazu včelařů

Po dlouholetém úsilí zejména tehdejšího tajemníka svazu Stanislava Kodoně se podařilo 5. září 1968 domoci se bezúplatného převodu budovy z ministerstva zemědělství a výživy zpět na Československý svaz včelařů. Pozemky se v době totality nepřeváděly, nýbrž se přidělovaly k trvalému užívání. S pozemkem č.p. 876 a 877 hospodařil Obvodní úřad pro Prahu 1. V roce 2003 Český svaz včelařů oficiálně požádal Úřad

pro zastupování státu ve věcech majetkových o bezúplatný převod pozemků pod budovou svazu do vlastnictví Českého svazu včelařů. Na základě dlouhých jednání, a tady je třeba poukázat na zásluhou práci tehdejšího předsedy ČSV a zároveň poslance Parlamentu ČR Ing. Josefa Mandíka, bez něhož bychom jen těžko se svým požadavkem uspěli, bylo docíleno převodu pozemků v Křemencově ulici zpět na Český svaz včelařů, a to na základě usnesení vlády č.j. 1012 ze dne 17. 8. 2005 a to z důvodu veřejného zájmu.

Kdyby se to nebylo podařilo, museli bychom pozemky znovu zakoupit a svazovou pokladnu by to stálo několik desítek milionů Kč.

Jak vidno, i naše sídlo má pohnutou historii. Naši předchůdci na vlastní dům 40 let šetřili. I když jsme o něj na krátkou dobu přišli, nutno říci, že ne vlastní vinou, přeci se nám podařilo jej vrátit zpět našim včelařům, našim členům. Je však třeba se o náš dům starat. Poslední velká rekonstrukce proběhla před 30 lety, a tak nás čekají v blízké době velké opravy a modernizace.

Vrátím se k článku „Včelaři pod vlastním krovem“, kterým přítel Vančura, starosta ZÚVČ v Praze, zvěstoval členům novinu o koupi domu v roce 1933 v Českém včelaři, a použiji jeho závěr, který platí i dnes: „Přátelé, čeští včelaři!

Kdykoliv se vám naskytne příležitost zavítati do matičky Prahy, neopomeňte navštívit svůj spolkový včelařský dům, který je společným majetkem všech českých včelařů, tudíž cennou součástí i majetku vašeho. Mějte svůj stánek v posvátné účtě, nedopusťte na něho a chraňte si jej před každou jeho úhonou.“

Mgr. Jarmila Machová

Průčelí a vnitroblok budovy v Křemencově ulici v dnešní době

Pohled do kanceláře tajemníka

Knihovna ČSV se co do počtu a hodnoty svazků řadí mezi největší včelařské knihovny na světě

Výhody členství máme již více než 50 let

Členství v Českém svazu včelařů přináší našim členům řadu výhod. Od administrace dotace na zazimovaná včelstva, přes distribuci léčiv, bonus v podobě zaslání odborného časopisu Včelařství až po například možnost zapůjčení medometu v rámci jednotlivých základních organizací. Ale vedle toho jsou tu ještě další výhody – úrazové pojištění členů svazu, Svépomocný fond a jako poslední novinka pojištění odpovědnosti funkcionářů ČSV.

Úrazové pojištění členů

Před více než padesáti lety v roce 1965 Československý svaz včelařů uzavřel úrazovou pojistnou smlouvu pro své členy tehdy s Československou státní pojišťovnou. Samozřejmě se změnou ekonomických i politických podmínek došlo v průběhu let k odpovídajícím změnám tohoto pojištění. Změny zlepšily pojistné podmínky členů a dětí a mládeže ve včelařských kroužcích. Principy pojištění změněny nebyly, jen došlo k navýšení rozsahu nároků a přibýly další.

Pojistná smlouva kryje úrazy, které vzniknou při výkonu včelařské činnosti (zejména sbírání roje, krmení, prohlídka, převážení včelstev apod.), z činností vyplývající z členství ve svazu, včetně cest z bydliště nebo pracoviště k těmto činnostem a zpět, a současně tyto úrazy zanechají trvalé následky nebo končí smrtí. Dále je sjednáno, že pojistitel bude plnit i za následky působení imunotoxických látek v případech, kdy po bodnutí včelou došlo k alergickému šoku a smrti pojištěného. Pro členy včelařských kroužků pojistitel platí navíc i za dobu nezbytného léčení v souvislosti s úrazem. Ročně je plněno pojistné v průměru patnácti poškozeným včelařům. V současné době existuje mnoho úrazových a životních pojištění, která nabízí široká síť pojištěven a která si uzavíráme na svou osobu sami, v jiných cenových relacích a většinou tak, abychom byli zajištěni my a naše rodiny pro případ ztráty schop-

nosti pracovat. Plnění z úrazového pojištění členů svazu je třeba chápat jako bonus svazu, pojištění má jen doplňkovou funkci. Pokud by některý člen ČSV měl uzavřenou svou úrazovou pojistnou smlouvu, může nároky na odškodnění úrazu uplatnit i z této smlouvy.

Svépomocný fond

Vzniku Svépomocného fondu předcházelo pojištění včelařského majetku proti živelním pohromám, zákonné odpovědnosti členů, vloupání a krádeži, škodám způsobeným třetí osobou a škodám při přepravě včelstev tehdy ještě Československého svazu včelařů u Československé státní pojišťovny. V roce 1969 pojišťovna vypověděla tuto pojistnou smlouvu z důvodů ztrátovosti v důsledku ekonomických změn, z nichž vycházela původní kalkulace pojistného. Z jednání, které následovalo ohledně uzavření smlouvy nové, požadovala pojišťovna zvýšení pojistného o 55 %, což bylo pro svaz finančně náročné. Československý svaz včelařů tak stál před rozhodnutím, zda zvýšit členský příspěvek o částku, která by kryla nové pojistné, nebo neuzavírat novou pojistnou smlouvu a vytvořit svůj účelový fond a zajišťovat ochranu včelařského majetku členů vlastními silami. Rozhodl se pro druhou variantu a dnem 1. 1. 1970 vstoupil v platnost podle tehdejších stanov zvláštní účelový Svépomocný fond k ochraně včelařského majetku. Hlavním účelem

Svépomocného fondu je ochrana členů a jejich včelařského majetku při včelařské činnosti, tj. dojde-li ke škodám způsobeným živelními pohromami, neznámým pachatelem a dalšími událostmi uvedenými ve Statutu svépomocného fondu. Plnění tohoto cíle je zabezpečováno především poskytováním příspěvků ze Svépomocného fondu členům ČSV. Z fondu se též hradí náklady na ověřování škod, znalečné, soudní náklady apod. Základním zdrojem fondu je podíl členských příspěvků, který je převáděn do fondu ve výši stanovené Republikovým výborem ČSV.

Jen pro připomenutí, jak pomohl Svépomocný fond v letech 1997 a 2002, kdy naši republiku postihly velké povodně. Tady je pár čísel:

V roce 1997 došlo na svaz 483 žádostí o příspěvek, voda zničila 3 421 včelstev, vyplaceno bylo 5 355 000 Kč. V roce 2002 došlo 219 žádostí, zničeno bylo 1 441 včelstev a vyplaceno bylo 2 467 603 Kč.

V paměti máme také orkán Kyrill v roce 2007 a velké škody, které loni na Hodonínsku a Břeclavsku způsobilo tornádo.

Uplynulých více než 50 let ukázalo, jak Svépomocný fond slouží a pomáhá našim členům. Stejně tak úrazové pojištění.

Pojištění odpovědnosti funkcionářů ČSV

Jako novinku svaz k ochraně funkcionářů, základních organizací a okresních organizací uzavřel v roce 2016 Pojištění odpovědnosti členů statutárního orgánu svazu a jeho pobočných spolků (tj. funkcionářů ve funkcích členů PRV, výboru ZO, výboru OO). Pojištění jsou také členové kontrolních komisí a rozhodčí komise. Pojištění se vztahuje na vznik povinnosti nahradit újmu, kterou člen orgánu způsobí v souvislosti s výkonem své funkce ve spolku svazu nebo pobočnému spolku. V době, kdy nejsou naši členové příliš ochotni vykonávat funkcionářskou činnost a jedním z důvodů jsou i obavy z možných škod, které mohou nastat špatným rozhodnutím, opomenutím nebo z neznalosti, je pojištění velkou pomocí našim funkcionářům.

Kromě výše uvedených výhod může člen požádat svaz o právní zastoupení v případech sporu se specifikou včelařství, tj. zejména sousedských sporů a sporů o náhradu škod způsobených při aplikaci přípravků na ochranu rostlin.

Pád stromu na úly nebo kočovné vozy je jedním z případů, kdy pomůže Svépomocný fond

Mgr. Jarmila Machová

Včelařství a právo napříč stoletími

Karel IV.

Prvními doklady o využívání medu lidmi jsou jeskynní malby staré nejméně 8 000 let. S využíváním medu šel ruku v ruce i rozvoj včelařství. Začátek včelaření jako bohubilé činnosti datujeme od roku 2 450 před naším letopočtem, kdy byly nalezeny první záznamy o chovu včel v Egyptě.

Ze Starých pověstí českých Aloise Jiráska víme, že praotec Čech, když přišel na horu Říp, viděl zemi mlékem a strdím oplývající. Praotec Čech viděl zemi vyvolenou a bohatou, do které včely bezesporu patří. Dějiny včelařství obecně souvisejí s dějinami lidské vzdělanosti a lidské společnosti vůbec. Med a vosk měly v dobách před objevením cukru a petroleje daleko větší význam než dnes. Brtnictví mělo na našem území dlouhou a slavnou tradici. Na medových trzích se český med vyvažoval vzácným

zahraničním kořením. Cukr se u nás objevil až v 11. století. Byl však příliš drahý a na rozdíl od medu si jej mohla dovolit jen bohatá šlechta.

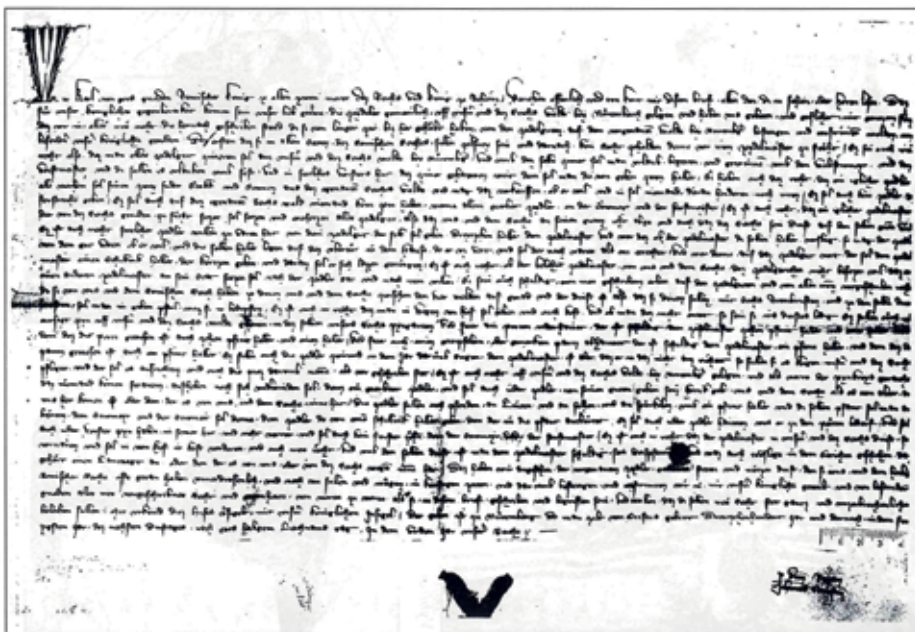
Významu včelařství odpovídaly snahy o právní úpravu chovu včel, prodeje medu a vosku. Proto se včelařstvím zabývala mnohá práva staré doby počínaje právem římským a dále právem doby Přemyslovců, městským právem českým, včelařskými patenty Marie Terezie, prvním ze dne 8. dubna 1775 pro Dolní Rakousy a Moravu, dru-

hým ze dne 30. srpna 1776 pro Království české, až po Všeobecný občanský zákoník 1811.

Medaři za dob Karla IV.

Zpočátku se včelařské právo omezovalo jen na právo rojové. To přiznávalo vlastnické právo k roji tomu, na jehož pozemku se roj usadil, vyjma včelaře, jenž si roj hlídal, měl jej na očích a bez velkých obtíží jej mohl usadit. Ve středověku patřilo právo včelařit většinou statkům panským a zádušním. Menší hospodáři je provozovali jen s panským svolením, za což byli povinni odvádět včelné. Z Čech se tehdy hojně vyvážel do okolních zemí med, vosk a medovina. V Praze se odbývaly zvláštní medové trhy a med se směňoval za sůl ve stejné váze.

Na ochranu práv včelařských již za doby Karla IV. začala vznikat první sdružení medařská, jejichž účelem bylo hájit zájmy živnosti medařské. Tato bratrstva se řídila tzv. artikulemi, jež upravovaly právní poměry členů bratrstva. Včelaři lesní i domácí si volili svou samosprávu, vlastnili svou gruntovní knihu a včelařská registra. Každý, kdo chtěl tehdy včelařit, musel se k právu medařskému přihlásit a zaplatit poplatek zvaný „přípovědné“. Jinak mohl každý u svého domu včelařit svobodně a bez jakékoliv překážky. Lesní včelaři však museli pánům-majitelům lesa odvádět poplatek ve výši 1 groše za „úl“. Proto si mohl každý včelař v lese vyhledat příhodný strom, opatřit si ho svým znamením a vydlabat v něm úl – brť a osadit včelami. Kdo by na poznamenaném stromě učinil včelaři škodu nebo jej porazil, byl pokutován a trestán. I lesní zřízenci museli včelaře podporovat. Hájit lípy, javory, vrby, třešně a jiné stromy, na nichž měly včely pastvu, a nesměly se tyto stromy porážet. Ve středověku byli včelaři ve velké vážnosti. Majitelé jednotlivých panství udělovali mistrům včelařským mnohá privilegia. Zloděje včel tvrdě trestali, např. mrskáním metlami, těžkými pracemi, a dokonce i trestem smrti. Tehdejší včelaři se všeobecně domnívali, že včely zlodějky může včelař vychovat s tím záměrem, aby jiným včelařům páchaly škody. Proto byl majitel loupeživých včel přísně trestán pokutou. Je znám dokonce případ, že včelař, jehož včely vyloupily úly jiného včelaře, byl obviněn z čarodějnictví a ušel nejpřísnějšímu trestu jen proto, že ve vězení během vyšetřování zemřel. Naštěstí se brzy přišlo na to, že včely se vychovat nedají. Ne nadarmo jeden z Murphyho zákonů říká, že nejvíce rozšířeným mýtem o včelaření je ten, že včely jsou chovány. Včely stejně jako jiný hmyz se ochočit ne-

V roce 1359 vydal Karel IV. tzv. Diplom norimberský, který upravoval práva medaře či brtníka. Dále jim byly chráněny lesní brtě a přirozené roje včel.

dají. Řídí se pudem, nikoli vůlí včelaře. Silná včelstva vylupují včelstva slabá. I to je zákon přírody.

V této souvislosti je třeba zmínit, že v roce 1758 švédský přírodovědec Carl von Linné pojmenoval včelu *Apis mellifera*, tj. včela medonosná. Přitom včela med nosí výjimečně, a to jen tehdy, když loupí. Jinak med vytváří sběrem a zahušťováním sladkých šťáv z nektaru z květů nebo medovice. Linné se později snažil pojmenování změnit, ale původní název se vžil natolik, že už se to nepodařilo.

Marie Terezie

Včelařské patenty Marie Terezie

Každý včelař ví, že nejvíce se o právní ochranu včelařství zasloužila šlechtná Marie Terezie. Její patenty – ze dne 8. dubna 1775 pro Dolní Rakousy a Moravu a ze dne 30. srpna 1776 pro Království české, tvořily základ práva včelařského až do 20. století. Marie Terezie zřídila včelařské školy, osvobodila včelařské mistry od poplatků a daní. Vlastníci roje mohli po 24 hodin i na cizím pozemku svůj roj pronásledovat, úly určené ke kočovnému včelaření mohli umístit proti mírnému po-

Vážené přítelky včelárky, přátelia včelári z Českej republiky,

stopäťdesiate výročie vzniku Českého svazu včeláru je významnou príležitosťou na to, aby sme si pripomenuli cestu, akou naša vrcholná

spolupráca a kultúra od svojho založenia prešla.

Náš národný spolok na Slovensku mohol vzniknúť iba vďaka šťastnej okolnosti, vyhláseniu Československej republiky. Tá Slovensku dopriala niečo, o čom predtým mohlo iba snívať – vznik nášho národného spolku za väčšej výdatnej spolupráce a neúnavnej podpory. A tieto úzke väzby, dobré vzťahy a zdieľanie vedomostí spoločne rozvíjame až dodnes.

Preto mi dovoľte, aby sme vám aj my zo Slovenska zapriali šťastnú oslavu vášho obrovského diela, ktoré ste za krásnych 150 rokov vytvorili. Vaše skutky, poctivá práca, vzdelávanie a jednota v boji za záujmy včelárov sa stali neodmysliteľnou súčasťou vašej kultúrnej tradície českého národa. Pre nás na Slovensku ste správnym príkladom.

Priatelía českí včelári, želáme vám, aby ste si darovali vzájomnú úctu a vždy mysleli na tých, ktorí majú za sebou ťažké roky, strácajú nádej a nenachádzajú dôvod na radosť. Doprajte si čas jednoty a porozumenia, čas ľudskosti a odpustenia. Včelársky zväz nemôže vzniknúť ako román – nemôže byť len výsledkom individuálneho úsilia. Je kolektívnym dielom mnohých individualít, ktoré spája predovšetkým láska k včelám a včelárskej práci. Rovnako ako si včelie dielo vyžaduje spoločné úsilie mnohých tvorcov a generácií.

Želáme vám z celého srdca pokojné a úspešné včelárenie najmenej ďalších 150 rokov. Lebo tak ako povedal slovenský národovec Ľudovít Štúr „najkrajšie slová sú skutky“. A tešíme sa na našu spoločnú úzku a plodnú spoluprácu v ďalších rokoch.

Ing. Milan Rusnák
predseda Slovenského zväzu včelárov

platku jak na panská, tak na selská pole. Při převážení úlů nesmělo být žádné mýtné vybíráno. Každý mohl v jakémkoli množství včely držet a živnost tuto svobodně provozovat. Pod trestem dvojnásobné ceny za úl bylo zakázáno ničit včely. Proti zlodějům včel muselo se zakročit s největší přísností trestního práva, neboť krádež včel byla považována za tzv. krádež kvalifikovanou, která předpokládala konkrétní tvrdé tresty. Tereziánské patenty však negativně zasáhly do spolkové činnosti včelařů. Zrušily právo včelařů na medařská sdružení, což se vrchnosti velice zamlouvalo, avšak z hlediska rozvoje včelařství a spolčování tento krok znamenal útlum včelařství. I za účinnosti Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811 platila některá ustanovení tereziánských patentů, především o kočování včel, o osvobození včelařství od všech daní a poplatků, o možnosti chovu včel v počtu libovolném a zákazu ničení včel zlodějek. Všeobecný občanský zákoník změnil právo rojové ve prospěch vlastníka roje, který měl právo i na cizím pozemku svůj roj stíhat maximálně po dva dny. Stíháním roje ovšem zákon nerozuměl to, že by včelař musel za rojem běžet, ale každý čin, jímž majitel roje projevuje úmysl, že se práva k roji nevzdává, tedy i když roj hledá a doptává se. Musel však nálezcí dokázat, že je roj opravdu jeho. Byla-li škoda způsobena úmyslně, mohl vlastník roje žádat i ušlý zisk. Případnou škodu na pozemku musel vlastník roje nahradit. Majitel pozemku vlastníku roje nesměl v odnesení bránit, jinak byl povinen roj zaplatit. Krádež úlů a včelstev již nebyla krádeží kvalifikovanou, nýbrž dle zákoníku trestního ze dne 27. 5. 1852 obyčejnou krádeží věci movité.

Škody včelami způsobené byly jak paten-tem, tak obecným zákoníkem občanským pokládány za nešťastnou náhodu, za niž včelař zpravidla nemůže. Až potud lze říci, že včelaři v Čechách a na Moravě byli do-savadními zákony dostatečně chráněni. Nedokonalá však byla ochrana výrobků včelařských, zvláště pak medu proti fal-šování. Částečnou funkci ochrany plnil zákon o potravinách z 16. 1. 1896 Ř.Z., který prohlásil, že vinen přestupkem je ten, kdo potraviny pro oklamání pod falešným označením na prodej chová nebo prodá-vá. Takový padělatel byl trestán vězením od jednoho týdne do tří měsíců a peněži-tou pokutou až do 500 zlatých. Již tímto platným zákonem se bojovat proti falšo-vatelům medu mohlo, kdyby si zdravotní orgány medu více všímaly a nabízený med na prodej v obchodech častěji zkoušely. Bo-hužel dělo se tak zřídka, a to i z důvodu dra-hých chemických rozborů. Chyběl zvláštní zákon o medu (v té době již existoval zá-kon proti umělému vínu a proti umělému máslu), kde by stanoveno bylo, že se pod jménem medu nabízet a prodávat může jen sladidlo včelami z květů a rostlin nasbíra-né a jimi zpracované. Dalším uvažovaným požadavkem včelařů k ochraně medu bylo zvýšení cla na med proti cizí konkurenci. K tomuto kroku nakonec nedošlo na zákla-dě zkušenosti z Německa, kde zvýšení cla znamenalo jen zvýšení výroby sirupů a sla-din. Zatím tedy dovoz laciného medu uher-ského do českých zemí ještě pár let trval.

Potřebujeme včelařský zákon?

Na konci 19. století se vyskytly mnohé hla-sy tvrdící, že české právo včelařské je zasta-ralé a že by mělo být nahrazeno novým prá-

vem včelařským, nejlépe moderním včelař-ským zákonem. Když pak vyšel v roce 1879 první moderní zákon včelařský pro Gorici a Gradisko (území nynějšího Slovinska), ukázalo se, jakou „ochranou“ by nové vče-lařské právo mohlo být. Zákon upravoval vzdálenost umístění včelstev od stanovišť jiných včelstev, vzdálenost od obce, vzdá-lenost od veřejných cest, polí, stáje, dvora nebo zahrady. Určoval, jak vysoká má být ohrada před včelstvy postavená. Včely na svém pozemku bylo možno umístit jen se souhlasem starosty obce, ten mohl i po-čet včelstev omezit. Starosta také rozhodo-val o počtu včelstev, se kterými mohl včelař kočovat. Byly taktéž stanoveny vzdálenosti kočovných stanovišť a za kočování musel včelař platit do obecní pokladny. I řekli si tehdy naši včelaři: „Budme spokojeni s do-savadním stavem práva včelařského v ze-mích našich a domáhejme se za to tím více platnější ochrany našeho dobrého, pravě-ho, domácího medu. Císařovně pak Marii Terezii zachovejme za mateřskou péči vždy věčnou paměť.“

Moudří byli tehdejší zákonodárci. I ve včelařství platí, že historie se opakuje. Problémy tehdy a nyní jsou si v mnohém podobné. Máme sice zákon o potravinách, máme i vyhlášku o medu, přesto problémy s falšováním medu, s dovozem druhořá-dého levného medu přetrvávají. Těžko si i představit, že by se úprava včelařství v současné době zažitá a rozptýlena v desítkách obecně závazných právních předpisech předělávala tak, aby spolu se zamýšleným včelařským zákonem dávala smysl.

Mgr. Jarmila Machová

Patenty Marie Terezie

Poválečný vývoj včelařského práva

Před padesáti lety, kdy svaz slavil 100 let od svého vzniku, o vývoji včelařského práva psal JUDr. Vladimír Kára, tehdejší právník svazu. Psal zejména o předpisech, které platily v době poválečné. Ustanovení Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811, který platil více než sto let, však do nové socialistické úpravy nepřešla.

Velkou pozornost v té době poutala ochrana včel při **hubení škůdců rostlin chemickými prostředky**. Česká republika patří mezi první země, které legislativně upravily ochranu včel při použití přípravků na ochranu rostlin. První právní úprava ochrany včel spadá již do roku 1957, kdy tehdejší ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství vypracovalo pro způsob ošetřování rostlin chemickými prostředky vyhlášku č. 79/1957 Sb. O šest let později byla vydána vyhláška ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství č. 37/1963 Sb. ve znění pozdějších novel o ochraně včel, ryb a lovné zvěře při hubení škůdců přípravky na ochranu rostlin. Tato vyhláška byla vydána na základě zmocňovacího ustanovení zákona č. 188/1950 Sb. o zdokonalení rostlinné výroby a zákona č. 11/1955 Sb. o vodním hospodářství. Uvedené zákony však obsahovaly jen rámcová ustanovení o ochraně zdraví lidí a zvířat při hubení škůdců rostlin přípravky na ochranu rostlin, takže

vyhláška č. 37/1963 Sb. byla komplexní právní úpravou.

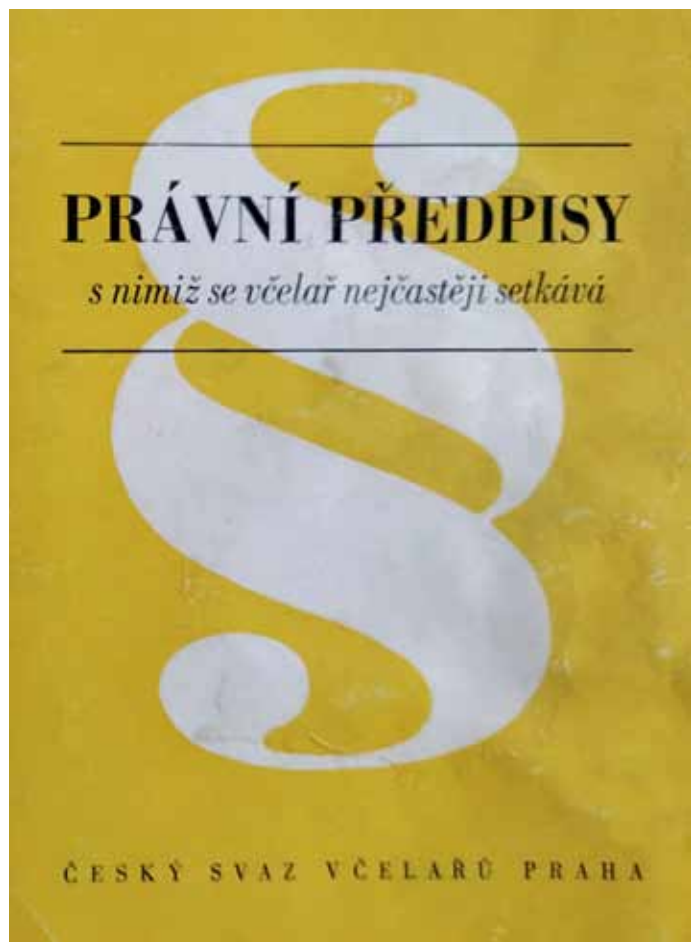
Tehdy byly včely také chráněny pro případ škod způsobených cepovými sklízeči. Ty musely být podle směrnice ministerstva zemědělství a výživy opatřeny ochrannými rámy, které včely při sklizni kvetoucích píce nutily k odletu z květů. Účelem směrnice bylo předejít škodám na včelách. Směrnice byla v 90. letech zrušena bez náhrady. Náhrada škody v těchto případech se řídí obecnými ustanoveními občanského zákoníku.

Veterinární zákon č. 66/1961 Sb. a další prováděcí předpisy upravovaly zásady veterinární péče, prevence, ochrany před šířením nálezů, opatření při onemocnění včel. Již v roce 1963 byla vydána vyhláška č. 49 o poskytování náhrad a podpor při škodách vzniklých opatřeními proti nákazám a jiným hromadným onemocněním hospodářských zvířat. Náhrady náležely i v případě likvidace včel následkem nařízení okresního veterináře. Náhrady vyplácel okresní národní výbor.

Kočování se včelstvy bylo upraveno **Zásadami pro kočování** vydanými ministerstvem zemědělství a výživy pod čj. IV-1-461/67 a prováděcími směrnicemi vydanými Českým svazem včelařů. Zásady pro kočování se včelstvy byly uveřejněny ve Věstníku ministerstva zemědělství a výživy, částka 37/1968 a prováděcí směrnice ČSV ve Věstníku ČSV 1/1968. Tyto zásady a směrnice stanovily, co včelař ke kočování potřebuje, jak má postupovat, jakou funkci má základní organizace, jaké funkce náleží okresnímu výboru kočovných stanovišť a okresnímu výboru trvalých stanovišť. Starší členové si ještě pamatují činnost kočovných komisí. Dnes je kočování se včelstvy omezeno jen v rámci veterinárního zákona, který upravuje podmínky přemístování včelstev. Orgány svazu nemají v rámci kočování žádné pravomoci.

V roce 1965 upravoval výnos ústředního báňského úřadu **rozmetání chlévské mrvy výbušninami**. Odstřel musel povolit okresní národní výbor. Za případné škody vzniklé odstřelem odpovídala organizace, která jej provedla. Škody tohoto druhu vznikaly zpravidla v zimním období. Dnes už se rozmetání chlévské mrvy odstřelem neprovádí.

Mgr. Jarmila Machová

Vývoj včelařského práva po roce 1989

V roce 1997 pod číslem 110/1997 Sb. vyšel ve Sbírce zákonů dlouho očekávaný zákon o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (dále jen zákon o potravinách). Co tomu předcházelo?

Potravní kodex československý, který platil od roku 1937, byl v roce 1948 zrušen a nahrazen státními, podnikovými a oborovými normami. Oborové normy byly zrušeny a od 1. 1. 1995 jsou československé státní normy nezávazné (kromě schválených výjimek). Náš stávající právní řád se tak dostal do situace, kdy chyběl právní předpis, který by upravoval podmínky výroby a oběhu potravin. Se zřetelem na masovost spotřeby potravin bylo nutno upravit tuto oblast samostatným zákonem, a to počínaje výrobou až po uvedení do oběhu. K vydání zákona přispěla i skutečnost, že z důvodů neprůhlednosti a nezávaznosti dosavadní právní úpravy docházelo k omezování exportu našich potravin včetně medu, zejména do států Evropské unie. Na zákon o potravinách navazují prováděcí vyhlášky Ministerstva zemědělství ČR a Ministerstva zdravotnictví ČR, které specifikují podrobnější požadavky. Na med se vztahuje tzv. **vyhláška o medu** – Vyhláška MZe ČR č. 76/2003 Sb. . Na tomto místě je třeba se zmínit o existenci podnikové normy „Český med“ č. 1/1999. V porovnání s dříve platnou ČSN 57 04 90 Včelí med došlo, jak již bylo výše řečeno, ke dvěma podstatným změnám v hodnocení kvality. Zpřísnil se maximální obsah vody na 20 % proti dřívějším 21 % a naopak se významně zvýšil maximálně povolený obsah hydroxymethylfurfuralu (HMF) z původních 25 mg u květových medů na 40 mg HMF na 1 kg medu. Podle vyhlášky však nelze hodnotit kvalitu u nás získávaných medů. Ten dosahuje nesrovnatelně lepších parametrů. Český svaz včelařů se proto rozhodl vydat normu s výrazně přísnějšími požadavky na kvalitu medu, než vyžaduje platná vyhláška. Přitom naši včelaři při dodržení základních pravidel pro ošetřování včelstev, získávání, skladování a zpracování medu nemají s dodržováním kritérií normy žádné problémy. **Normu Český med** vypracovala komise ČSV vytvořená pro tento účel. Schválena byla na zasedání ÚV ČSV dne 28. srpna 1999. Účinnost byla stanovena od 1. 10. 1999. Norma zpřísnuje obsah vody v procentech nejvýše 18 u všech druhů medu ve spotřebitelském balení; hydroxymethylfurfural v mg/kg nejvýše 20 u všech druhů medu; obsah sacharózy nejvýše 5 procent u všech druhů medu. Norma tak pomáhá v prosazování kvalitního českého medu na našem trhu.

Již **zákonem č. 240/1991 o šlechtění a plemenitbě hospodářských zvířat**, resp. vyhláškou k tomuto zákonu, byla včela medonosná kraňská zařazena do projektu ochrany vyjmenovaných genetických zdrojů. Základem ochrany všech druhů hospodářských zvířat vyjmenovaných jako genetický zdroj je jejich udržování formou čistokrevné plemenitby. Tento zákon byl nahrazen novým **zákonem č. 154/2000 Sb. o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat** a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), který nabyl účinnosti 1. 1. 2001. Týká se i včel. To má obrovský význam jak z hlediska přístupu k plemenitbě včel jakožto hospodářského zvířete, tak z hlediska toku finančního – především pak státních dotací. Zákon upravuje dvě oblasti, které je třeba rozlišovat:

- **šlechtění a plemenitbu hospodářských zvířat včetně včel,**
- **evidenci vyjmenovaných hospodářských zvířat.**

Ministerstvo zemědělství ČR dne 4. 5. 2001 uznalo Český svaz včelařů Uznáním chovatelským sdružením pro chov včely kraňské. Dále rozhodnutím MZe ČR ze dne 25. 6. 2001 byl udělen Českému svazu včelařů jakožto oprávněné osobě souhlas k provádění kontroly užitkovosti, výkonnostních zkoušek, výkonnostních testů a posuzování včely kraňské. Ministerstvo uznalo v oblasti chovu včel chovný cíl, šlechtitelský program, vedení plemenářské evidence a výkon odborných činností, jako je hodnocení včel v chovech při jejich uznávání za šlechtitelské. Podstatou plemenářského programu v chovu včel v ČR je zachování čistoty populace kraňské včely na našem území a udržení a postupné zlepšování její chovatelské úrovně. Úkol je to velmi obtížný. Včela je malá, matku v klínce lze dovézt do Česka v kapse. Proto ČSV vyvinul v této souvislosti tlak na zákonodárce a cestou poslaneckého návrhu v rámci projednávání novely plemenářského zákona v roce 2017 bylo schváleno, že k plemenitbě včel mohou být využívána pouze plemenná včelstva nebo sperma včely medonosné kraňské. Populace včely medonosné kraňské je i přes tuto zákonnou úpravu ohrožena zejména nedovolenými převozy včelích matek, případně včelstev, na území chovu kraňské včely z oblasti se zcela odlišným genotypem včel

a následným křížením s místní včelou a šířením této populace cestou přirozeného páření. V hustě zavčeleném terénu naší republiky to způsobuje vážné problémy. Zavlečením a přikřížením cizích plemen se prudce zvyšuje nebezpečí rozšíření nových kmenů patogenních mikroorganismů a parazitů. Máme u nás relativně klidné sousedské vztahy právě proto, že kraňka je včela šlechtěná na mírnost. Bohužel snahami o amatérské vyzkoušení odlišných včelích plemen posilovanými komerční reklamou a neseriózními články v populárním včelařském tisku a na internetu se k nám dostávají plemena jiná. To znamená reálné nebezpečí, že mnohaleté úsilí chovatelů o udržení genetických zdrojů včely medonosné kraňské je reálně ohroženo.

Další částí plemenářského zákona je evidence hospodářských zvířat, tedy i včelstev. Ústřední evidenci včelstev a chovatelů včel vede pověřená osoba, kterou je Českomoravská společnost chovatelů, a.s. Chovatelé jsou povinni vést záznamy o chovu včel, tj. zejména o identifikaci chovu, počtech včelstev, o stanovištích včelstev. Podle prováděcí vyhlášky o evidenci hospodářských zvířat předávají osobě pověřené vedením ústřední evidence včel údaje o počtu včelstev a umístění jednotlivých stanovišť včelstev k 1. září kalendářního roku.

Na Vyhlášku Ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství č. 37/1963 Sb. ve znění pozdějších novel o ochraně včel, ryb a lovné zvěře při hubení škůdců přípravky na ochranu rostlin (POR) právě v oblasti ochrany včel navázal **Zákon o rostlinolékařské péči** č. 326/2004 Sb. a vyhláška o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin č. 327/2012 Sb. Na tradici a současnou právní úpravu ochrany včel můžeme být pyšní. Jiné země ji nemají a zákonitě tak zaznamenávají každoročně velké úhyny včel v souvislosti s ošetřováním porostů POR s problematickým uplatněním náhrady škod na včelách. Podle statistik šetření otrav včel, kterou vede Státní veterinární správa České republiky, máme ročně kolem deseti hlášení hromadných úhynů včel následkem použití POR, prokázaných otrav včel je do pěti případů za rok.

Zákon o veterinární péči č. 66/1961 (87/1987 Sb.) byl nahrazen zákonem č. 166/1999 Sb. Nově upravil prodej medu ze dvora, při přemísťování včelstev nejprve mezi okresy, nyní mezi kraji platí pro chovatele včel povinnost doložení veterinárního osvědčení. V současné době jsou snahy

tuto výjimku, která je v zákoně ve prospěch ochrany včel před zavlečením nemocí a nákaz včel, zrušit. Nově zákon upravuje podmínky náhrad nákladů a ztrát vzniklých v souvislosti s nebezpečnými nákazami. Od schválení zákona již naši včelaři, kteří byli nuceni na základě mimořádných veterinárních opatření včelstva a další související majetek zlikvidovat, obdrželi více než 100 milionů Kč. Zákon dále upravuje podmínky pro získání registrovaného a schváleného provozu v případě, že se chce včelař stát zpracovatelem nebo výrobcem potravin. Nejdůležitější změnou je však úprava prodeje medu ze dvora.

Prodej medu ze dvora se dostal do právní úpravy veterinárního zákona až se vstupem České republiky do Evropské unie, tj. v roce 2005. Před tímto datem byl tento způsob prodeje problematický a včelaři své přebytky prodávali většinou do výkupu. V současné době si včelaři již nedovedou představit uplatnění svého přebytečného medu bez možnosti prodeje takzvané ze dvora. Jedná se v podstatě o prodej medu od vlastních včel v maximálním množství 2 tuny ročně ze své domácnosti, ze stánoviště včelstev, na tržištích nebo v tržnicích nebo prostřednictvím maloobchodu. Ze dvora lze prodávat nejen med, ale i vosk a mateří kašičku, a to na území celé republiky. Ten, kdo si uvedené včelí produkty zakoupí, je nesmí dále uvádět na trh. To znamená, že med ze dvora nelze prodávat obchodníkům/zprostředkovatelům, kteří jej prodají konečnému spotřebiteli.

Včely a sousedská práva

Na řešení sousedských sporů se specifikou včel měly nebo mají civilní kodexy, a to **Všeobecný zákoník občanský** z r. 1811, **Občanský zákoník** č. 141/1950 Sb., **Občanský zákoník** č. 40/1064 Sb. a také **Nový občanský zákoník** č. 89/2012 Sb., náhled velmi podobný. Rozhádánost sousedů, nesnášenlivost, neochota se dohodnout, netolerance, brání včel jako zástupný problém, někdy i šikana vlastně patří k životům lidí po staletí. Proto stejně jako před sto lety, tak i dnes nedohodnou-li se sousedé na řešení obtěžování včelami a dostane-li se spor před soud, ten zkoumá, zda dochází k porušení ustanovení o vnikání včel na pozemek souseda v míře nepřiměřené místním poměrům a zda dochází tak k podstatnému omezení jeho obvyklého užívání. Objektivní obrázek si pak soud udělá prostřednictvím výpovědí sporných stran, svědků, znaleckých posudků, ohledání místa samého apod. Asi nemá smysl na tomto místě citovat jednotlivá ustanovení sousedských práv napříč všemi občanskými zákoníky 150 let zpět. Tak snad poslouží jeden případ z roku 1913,

kteřý publikoval v rámci příběhů ze soudních síní Český včelař č. 2/1913 na str. 45 a který, až na tu krásnou starou češtinu, by v podstatě mohl vynést kterýkoli dnešní civilní soud.

„Panu J. Hromádkovi, předsedovi Včelařského spolku v Berouně, nařídil tamní obecní úřad, aby své včely, které měl u svého domu, z ohledu na veřejné bezpečnosti z obvodu města odstranil. Stěžovali si jeho sousedé, že jsou včelami obtěžováni a poškozováni na svém zdraví i majetku, tak udal soused Prokeš, že domek jeho ztrácí na ceně, poněvadž nájemníci, obtěžováni včelami, dávají výpověď, soused Svoboda, že má stále od včel opuchlé nohy i hlavu, a sousedka Kocourková protokolárně jistila, že susedovy včely jí snědly buchty, které měla uschované na okně. Okresní výbor rozhodnutí to potvrdil. Právní obhájce a místopředseda ústředního spolku včelařského pan V. Melichar ujal se pronásledovaných včel i včelaře, podal proti výměřům těmto rekurs k zemskému výboru, který rozhodl ve prospěch včel i včelaře následovně:

Zemský výbor Království českého v Praze usnesl se ve schůzi dne 20. listopadu 1912 na tom, aby odvolání Jana Hromádky, majitele domu č.p. 220 v Berouně, do rozhodnutí okresního výboru ze dne 30. září 1910 č. 2827 nařizující odstranění včel od stavení a veřejné cesty, bylo povoleno a v odpor vzaté rozhodnutí okresního výboru bylo zrušeno z těchto důvodů: Místním šetřením konaným dne 2. srpna 1912 nebylo zjištěno, že by byl veřejný obchod na veřejné komunikaci sousedící se zahradou, v níž včely se chovají, ohrožován a že by obyvatelé sousedních domů provozováním chovu včel byli vzhledem k tomu, že chované včely náležejí ke druhu včel krotkých, měrou mimořádnou obtěžováni. Ježto nebylo tedy nutno učiniti v zájmu veškerenstva nějaké všeobecné opatření v oboru policie místní (§ 28, 2, 3, ob. zř.), jež vydávati jinak obec plně jest oprávněna, musilo býti odvolání vyhověno.“

Důležité je, že se dnes, stejně jako před těmi sto lety, svaz snaží pomoci svým členům ve sporech zajištěním bezplatného právního zastoupení. Vždyť kdo by se dnes pustil na obranu svých včel při výši současných soudních výloh do sporu s nejistým výsledkem?

Je jisté, že v uplynulých 150 letech se právní předpisy včetně těch včelařských rozmnožily a zkomplikovaly. Administrativa nás již dávno zcela pohltila. A tak závidím včelám, že nemají žádné úředníky, předpisy, soudy, neplatí daně, nevolí, nehlasují, a přitom všechno perfektně funguje.

Mgr. Jarmila Machová

Fond podporuje chovatele včel a jejich včelstva

Aktuálně probíhá poslední rok tříletého Českého včelařského programu na podporu včelstev pro období 2020 až 2022. Chovatele

včel jsme vloni podpořili částkou přesahující 57,3 milionu korun. Objem vyplacené finanční podpory byl z padesáti procent tvořen prostředky EU. Těší nás zájem včelařů, který se soustředil především na včelařské vybavení, například medometry, zařízení pro zpracování vosku, speciální nádoby, čerpadla nebo plničky. V rámci opatření Technická pomoc dosáhlo na podporu zmíněného vybavení 1 401 chovatelů včel. Většina z včelařů využila dotace na další opatření programu – Boj proti varroáze, v rámci něhož byla pro včelaře k dispozici dotovaná léčiva. Zaplatili za ně 60 procent skutečné ceny, zbytek uhradil formou dotace Státní zemědělský intervenční fond.

Kromě zmíněného programu administrujeme Dotační program 1.D. Podpora včelařství, který financuje MZe z národních dotací. Dotace z tohoto programu má pomoci zajistit opylování zemědělských hmyzosnubných plodin a podpořit zachování počtu včelstev. Vyplácí se na zazimované včelstvo a počet podpořených chovatelů včel se zde pohybuje okolo 53 tisíc. V loňském roce jsme vyplatili téměř 105 milionů korun.

S podporou chovatelů včel a spoluprací s ČSV počítáme i v letos, kdy je na ni z prostředků Evropské unie v rámci Českého včelařského programu vyčleněno více než 2 miliony eur. Výše finančních prostředků vyčleněných pro chovatele po započtení 50 procent z rozpočtu ČR a 50 procent z EU tak činí více než 105 milionů korun.

Český svaz včelařů právě v letošním roce slaví 150. výročí od svého vzniku. Pro fond svaz představuje tradičního, důvěryhodného a významného partnera – žadatele a současně zprostředkovatele finanční podpory pro chovatele včel. Pro mnohé z vás starost o včelstva není pouhým koníčkem, ale také posláním. Fond si tuto skutečnost uvědomuje, a proto mi dovoluje i touto formou poděkovat za úsilí, které péčí o svá včelstva a přírodu věnujete.

Ing. Martin Šebestýán, MBA
generální ředitel SZIF

Šestnáct mužů, jedna žena

Devatenáct jmen předsedů je spojeno se stopadesátiletou historií Českého svazu včelařů. Ale jejich nositelů je pouze sedmnáct. Ve dvou případech totiž předsedové ze své funkce odešli, aby se do ní po čase zase vrátili. Prvním byl František Krejčí, který „šéfoval“ včelařům v letech 1954–1956, tehdy jako správce Jednoty včelařů. A podruhé již jako předseda Československého svazu včelařů v letech 1957–1964. Druhým byl Josef Mandík, a to v letech 1990–2003 a 2010–2011. Nejdéle sloužícím předsedou byl Josef Kebrle, který stál u včelařského kormidla 40 let (1885–1925). A ještě jeden unikát najdeme v uplynulých 150 letech. Počínaje Janem Harrachem v roce 1872 byl předsedou našich včelařů vždy muž. Tuto hierarchii prolomila ve volbách v roce 2015 současná předsedkyně Jarmila Machová a stala se tak v historii první ženou v čele Českého svazu včelařů.

Včelařský spolek pro Čechy

Jan Harrach

1872–1873

Samuel Jarkovský

1873–1875

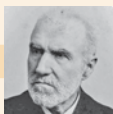
Ferdinand Liška

1875–1876

Adolf Hájek

1876–1885

Zemské ústředí spolků včelařských

Josef Kebrle

1885–1925

Bohumil Vančura

1925–1933

Otakar Brenner

1933–1942

Jednota včelařů

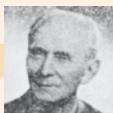
Ladislav Böhm

1948–1954

František Krejčí

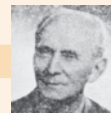
1954–1957

Československý svaz včelařů

František Krejčí

1957–1965

Jaroslav Suchánek

1965–1971

Český svaz včelařů

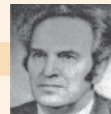
Emil Jeníček

1971–1975

Josef Soukup

1975–1989

Josef Mandík

1990–2003

Luděk Sojka

2003–2009

Josef Mandík

2010–2011

Václav Švamberk

2012–2013

Karel Brückler

2014–2015

Jarmila Machová

2016– -----

*Poznámka: Po II. světové válce se v letech 1948–1957 jednalo o funkci správce.
Fotografie Ladislav Böhm: Ústřední archiv a muzeum Církve československé husitské*

Významné osobnosti v čele svazu od roku 1872 do roku 2022

Máme bohatou včelařskou knihovnu a archiv. Dalo to práci, ale sestavili jsme seznam předsedů svazu, kteří se vystřídali v jeho vedení od roku 1872. Od té doby se v čele svazu vystřídalo mnoho obětavých osobností. Alespoň u některých z nich, které se zasloužily o svaz nejvíce, je dobré se zastavit.

Josef Kebrle se narodil 22. července 1847 ve Strašicích u Rokycan. Od jeho narození tedy letos uplyne 175 let. O včelařství se zajímal již jako chlapec. Vystudoval gymnázium a za pobytu v kněžském semináři se seznamoval se včelařskou literaturou. Po vysvěcení působil jako kaplan v Kyjích u Prahy, tehdy začal samostatně včelařit. Choval 30–40 včelstev. V roce 1884 se stal zástupcem českých včelařů v zemědělské radě. V roce 1885 se stal předsedou Zemského ústředí včelařských spolků pro Čechy a byl jím po plných čtyřicet let. Již od roku 1876 pracoval v redakční radě časopisu *Český včelař* a v letech 1883–1919 byl redaktorem tohoto časopisu. Za oněch čtyřicet let práce pro svaz zavedl včelařské kurzy, každoročně se konaly včelařské sjezdy a výstavy, zavedlo se včelařské pojištění, byly zřízeny pozorovací, plemenné a oplozovací stanice, byl založen fond pro vybudování školy, svazového domu a byl založen výzkumný ústav včelařský. Od doby jeho řízení svazu máme včelařské odborníky – učitele včelařství. Kromě mnoha odborných článků do včelařských časopisů napsal již v roce 1879 *Dějiny českého včelařství*, u příležitosti věhlasné národopisné výstavy uspořádané roku 1895 vydal *Památník včelařů československých* a spolupracoval též na obsažném díle *Včelařova čítanka*. Mezi jeho přední zásluhy patří sjednocení české včelařské organizace. V mezinárodním měřítku je jeho jméno spjato s Vseslovanským svazem včelařů, jehož byl spoluzakladatelem. Za jeho dlouholetou a obětavou činnost obdržel mnohá vyznamenání včetně titulu

čestného předsedy Zemského včelařského ústředí. Zemřel v roce 1925. Délku jeho řízení svazu dosud nikdo nepřekonal.

Ing. Josef Mandík se narodil 4. prosince 1945. Po vystudování včelařské školy v Nasavrkách pokračoval ve studiu na Střední zemědělsko-technické škole a následně na Vysoké škole zemědělské v Praze. Významným působištěm byla po studiu jedna z největších včelařských farem té doby, Státní statek Tachov, kde se staral o více než 1 000 včelstev. Svoje bohaté praktické zkušenosti zúročil po návratu zpět do Nasavrck, kde pracoval nejprve jako mistr odborného výcviku, později jako zástupce ředitele a nakonec jako ředitel včelařského učiliště. Svou vizi o včelařské škole nastartoval její rozvoj a zasloužil se o současné renomé školy a také o stávající podobu moderního včelařského vzdělávacího centra, které nám okolní země mohou jen závidět. Ne náhodou největší z přednáškových sálů učiliště nese jeho jméno. Své odborné i organizační schopnosti uplatnil i ve vedení Českého svazu včelařů, jehož byl v letech 1990–2003 a v roce 2011 předsedou. Včelařství pomohl i jako poslanec Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, člen zemědělského výboru a předseda podvýboru pro myslivost, rybářství, včelařství, zahrádkářství a chovatelství. V této době se zasloužil o bezúplatný převod pozemku pod sídlem svazu v Křemencově ulici ze státu na svaz. Český svaz jej měl po válce pouze v trvalém užívání. Z pozice poslance výrazně ovlivnil nastavení podpor včelařství. Když mohl v zákonech uplatnit

určitá pravidla pro chov včel, vždy se o to snažil. Poslancem byl v letech 1992 až 2003, kdy se ze zdravotních důvodů funkce vzdal. Po dvě volební období byl také předsedou Apislavie, federace evropských včelařských organizací. Na VIII. sjezdu ČSV v roce 2005 byl jmenován čestným členem ČSV. Zemřel 22. října 2016. Na státní svátek 28. října 2016 mu prezident Miloš Zeman udělil in memoriam medaili *Za zásluhy o stát* v oblasti hospodářské.

Nejen předsedové svazu se zasloužili o rozvoj svazu. Nejde nezmínit ani dva tajemníky – Ing. Stanislava Kodoň a MVDr. Miloslava Peroutku, CSc.

Ing. Stanislav Kodoň se narodil 10. listopadu 1925, zemřel 22. března 2020. Do roku 1954 pracoval na ministerstvu zemědělství. V tomto roce byl v rámci poválečné politické konsolidace dosazen do funkce tajemníka Jednoty včelařů a později pokračoval jako tajemník Československého svazu včelařů. Funkci vykonával více než třicet let. V době, kdy se ujal funkce tajemníka včelařem nebyl. To ale brzy dohnal a choval kolem 100 včelstev. Byl autorem nebo spoluautorem mnoha včelařských publikací – např. *Kočování se včelstvy*, *Včelí pastva*, *Včelí vosk* a jeho produkce a další. Má velkou zásluhu na tom, že svazu byl v roce 1968 navrácen dům v Křemencově ulici, který se po válce dostal do vlastnictví státu spolu s pozemkem. Ve funkci jej v roce 1985 nahradil **MVDr. Miloslav Peroutka, CSc.** Ale o něm se dočtete ve zvláštním článku.

Co říci závěrem? To, že letos slavíme tak významné výročí znamená, že naši předchůdci ve vedení svazu odstraňovali vše, co členy dělilo, a tužovali to, co je pojilo. Jednoduchý návod, jehož provedení není vůbec lehké.

Mgr. Jarmila Machová

Miloslav Peroutka, čestný člen ČSV

Život se včelami

Rodák z Dalkovic je zřejmě nejznámějším včelařem v České republice. Jeho jméno je pojem nejen v komunitě českých a zahraničních včelařů, ale i mezi veřejností, a to hlavně díky jeho výzkumné práci, pětadvacetileté činnosti tajemníka Českého svazu včelařů a i díky popularizačním aktivitám, rozhovorům o včelách a včelaření v různých médiích. Zastával a dosud zastává významné funkce ve včelařských organizacích, je předsedou základní organizace ČSV v Trhověm Štěpánově. Je jediným čestným členem Českého svazu včelařů. Jeho jméno je tak úzce spojeno se svazem včelařů, že malé ohlédnutí a bilancování bohatého a zajímavého života dr. Peroutky se včelami je při 150. výročí včelařského spolku jistě na místě.

Před dvěma lety oslavil pětasedmdesátku, ale nadále je aktivní, vitální, kalendář má nabitý schůzkami, konferencemi v tuzemsku i v zahraničí, přednáškami po celé České republice, pracuje pro Český svaz včelařů, stará se o 37 včelstev, věnuje se vnučatům. Člověk se neubrání rčení: pracovitý jako včelka. Ostatně se včelami je v úzkém kontaktu prakticky od narození. Jeho tatínek i strýc chovali včely, což ho nasměrovalo jediným možným směrem. „V rodině mého tatínka, který pocházel ze Soušic, se včely opravdu chovaly,“ říká dr. Peroutka. „V Dalkovicích, kam se příženil, nikoli. Ale tatínek byl filuta. Jednou přišel z kostela a oznámil, že koupil včely. Maminka z toho velkou radost neměla, včel se bála, a když později došlo na krmení, říkala, že tolik cukru by stačilo rodině pro celý rok. Sponzorem se tak stal děda, cukr vždy zaplatil. Pro mě se včelín stal útočištěm, bezpečným místem, kam nikdo nechodil a já jsem tam měl všechny svoje schovávačky.“

Díky tomu, že měli doma včely, se skoro povinně stal i členem včelařského kroužku, který na základní škole v Trhověm Štěpánově založil a vedl, kupodivu nevčelař, ředitel Bárta. „Na včelařský kroužek mám hezké vzpomínky, i když musím říci, že místní včelaři nám darovali pěkné mršky. Včely byly dost agresivní a bodaly, jakmile jsme se objevili v jejich blízkosti. Být členem včelařského kroužku ale znamenalo

i výhody. Například když se včely rojily, svolával nás pan ředitel ke včelínu školním rozhlasem. Na jeho výzvu jsme ihned odcházeli z výuky, abychom tento zajímavý jev mohli pozorovat na vlastní oči. Což nám samozřejmě vyhovovalo. Občas mezi nás zavítala paní Flora Jelínková, významná a znalá včelařka z Vlašimi. Od ní jsme získali spoustu informací o včelaření, ale také o včelí pastvě.“

Po základní škole chtěl studovat stavební průmyslovku, ale protože pocházel ze zemědělství, musel do zemědělské školy v Táboře. Po jejím absolvování byl přijat na Fakultu veterinárního lékařství v Brně. „Tam měli také včely a já jsem se zaměřil na jejich nemoci, a to jak ve své studentské práci, tak i jako pomocná vědecká síla. A nemoci včel se staly mým osudem i ve Výzkumném ústavu včelařském v Dole, kam jsem v roce 1970 po ukončení vysoké školy nastoupil. Měl jsem i jiné a po všech stránkách lepší nabídky, ale práce ve výzkumu nemocí včel byla lákavější. Celých 15 let jsem se zde věnoval parazitologii, a než nastoupila dr. Věra Drobňáková, také mikrobiologii. Pak jsem byl osloven Českým svazem včelařů s nabídkou výkonu funkce tajemníka svazu. Myslel jsem, že to bude na přechodnou dobu, ale nakonec jsem v této funkci zůstal 25 let až do odchodu do důchodu v roce 2010,“ vzpomíná Miloslav Peroutka.

Včelaření se věnuje téměř tři čtvrtě století. Z toho více než třetinu strávil ve funkci tajemníka ČSV. „Za tu dobu jsem prožil dva zásadní milníky, které ovlivnily včelaření u nás. Jednak to byla sedmdesátá léta, kdy jsme začali s přechodem chovu od včely tmavé na včelu kraňskou. Ta si svými vlastnostmi, jako je mírnost, rychlý jarní rozvoj, vysoká produkce medu, získala včelaře i výzkumníky a začala se k nám dovažet její čistá linie. Druhým milníkem byla osmdesátá léta, kdy se u nás objevila varroáza, onemocnění přenášené invazním roztočem *Varroa destructor*. To ovlivňuje včelaření dodnes.“

Včely jsou indikátory změn v krajině. Mění se způsoby hospodaření, druhy pěstovaných plodin, klima, kolektivizace změnila ráz krajiny. Zmizely remízky, meze, aleje, došlo k velkoplošnému odvodnění půdy. Ve velkém se používají prostředky na ochranu rostlin, a to nejen v zemědělství, ale i v lesnictví. To všechno má na včely a další druhy hmyzu nesporný, bohužel negativní vliv. „Dříve se chovala slabší včelstva, na menších prostorech, zimovalo se na 7 plástech, na zimu se přikrmovalo 10 kg cukru na včelstvo. Dnes se zimuje na dvou vysokých nástavcích tj. 21 plástů nebo 3 nízkých tj. 32 plástů a včelstvo se přikrmuje 18–20 kg cukru. Včelař nechodil ke včelám tak často, nemusel léčit. Dnes se chovají silnější a mírnější včelstva. Pro chov včel jsou ale daleko horší podmínky, vliv má chemizace a nemoci, včelař se musí včelám věnovat daleko více než před 50 lety. Je to ale nutnost, pokud chceme negativní vlivy eliminovat.“

Největším problémem současného včelaření je podle dr. Peroutky nedostatek znalostí. „Gramotnost chovatelů včel je naprosto nezbytná. Dříve lidé více četli a dostali tak o včelaření celkový obraz, dnes si na internetu a sociálních sítích najdou odpověď na každou otázku, ale bez souvislostí. To je chyba. Přesto je včelaření v České republice na vysoké úrovni. A co se týče včelařského umu, patříme ke světové špičce. Nedostatek vidím v tom, že neumíme dobře zhodnotit včelí produkty a obchodovat s nimi.“

Je autorem nebo spoluautorem mnoha odborných článků, výzkumných prací a patentů. „Cením si Národní ceny České národní rady, kterou jsme obdrželi v roce 1989 jako autorský kolektiv za způsob tlumení varroázy. Díky naší metodě se podařilo zbrzdit šíření roztoče *Varroa destructor* mezi včelstvy tehdejšího Československa. Bylo to pouhých sedm let po objevení prvních roztočů u nás, takže se jednalo o veliký úspěch. Varroáza v jiných zemích včelařství položila, v České republice máme světový standard.“

Je čestným členem Apimondie, Apislavie a Českého svazu včelařů. K Apimondii, což je organizace sdružující včelařské svazy celého světa, se dostal díky své výzkumné práci věnované nosematoze. „V roce 1973 pořádali v Belgii k tomuto zákeřnému onemocnění vědecké sympozium. V té době jsem již o nosematoze publikoval odborné články v mezinárodních vědeckých

časopisech a na základě toho mě na sympozium pořadatelé pozvali, a dokonce mě požádali o úvodní referát. Za to mi slíbili diety ve výši 2 000 belgických franků. Tahle suma, za níž jsem se pak na sympoziu stravoval a bydlel, ministerské úředníky, kteří mě do Belgie nejdříve nechtěli pustit, naštěstí přesvědčila. Výjezdní doložku jsem dostal," vzpomíná s úsměvem dr. Peroutka.

V Apimondii pak byl 12 let členem Výkonného výboru. Díky tomu měl možnost vycestovat do zahraničí a získat zkušenosti se včelařením v zemích různých světadílů. Za tuto práci byl jmenován čestným členem Apimondie. „Tohoto ocenění si vážím o to více, že za celou dobu existence Apimondie se této cti dostalo jen řediteli Výzkumného ústavu včelařského v Dole dr. Svobodovi a potom mně. Moje členství ve Výkonném výboru Apimondie zvýšilo prestiž českého včelaření.“

Byl také u obnovení činnosti Apislavie, tedy organizace, která sdružuje včelařské svazy v evropských a části asijských zemích. Zde působil řadu let jako místopředseda. Je také jediným čestným členem Českého svazu včelařů. „Také tohoto ocenění si velmi vážím, čestné členy totiž může zvolit jen sjezd.“

Během svého profesionálního života a díky práci pro Český svaz včelařů a Apimondii a Apislavii se setkal a doposud se

tkává s mnohými osobnostmi. V paměti jich má celou řádku. „Jednak je to pan Václav Jakš, včelmistr ve Výzkumném ústavu včelařském v Dole. Bydlel jsem u něj pět let v podnájmu a nemohu nezapomenout naše večerní diskuse o biologii a bionomii včel. Pak Ing. Vladimír Veselý, můj první šéf ve Výzkumném ústavu. Včelaři znají jeho učebnici včelařství, do které jsem také přispěl. Byl to pracovitý, skromný člověk, vzor lidskosti. Trávili jsme spolu hodně času a rád na spolupráci s ním vzpomínám. Ještě bych zmínil pana Antonína Tomaidesa z Trhového Štěpánova a ze zahraničí pak profesora van Laereho z Belgie. Na oba mám pěkné osobní vzpomínky.“

I po desítkách let ho včely neustále okouzlují a překvapují. „Včely jsou superorganismus a reagují pokaždé jinak. Když už si člověk myslí, že tento rok je to ono a on už ví, co a jak, tak nový rok přinese jiné podmínky a jste zase na začátku. Člověk musí pozorovat a vést včely s rozvojem přírody, včelařit v souladu s přírodou. Včelař musí vyjít vstříc včelám a nevnucovat jim své myšlenky a uvažování. V tom vidím kouzlo včelaření. A co se týče jeho budoucnosti, jsem optimista. I když se prostředí zhoršuje, tak věřím, že ho člověk nezničí natolik, aby zničil všechno. I včely.“

Mgr. Libuše Vlasáková
členka ZO ČSV Trhový Štěpánov

Miloslav Peroutka dokáže zasvěceně a s nadšením vyprávět o včelách jak na výstavišti v Lysé nad Labem, tak při medových večerech v Parlamentu ČR.

Dlouholetá spolupráce veterinářů a včelařů prokázala své opodstatnění

U příležitosti úctyhodného jubilea Českého svazu včelařů bych si dovolil malé zamyšlení nad dobře fungující vzájemnou spoluprací mezi českými včelaři a veterinárními inspektory Státní veterinární správy (SVS).

Spolková činnost v českých zemích má velkou tradici a do značné míry dodává specifický charakter našemu venkovu, ale nejen jemu. Čeští, moravští a slezští včelaři patří k významným spolkům, jako jsou dále myslivci, rybáři anebo, pokud opustíme zemědělský sektor, také například dobrovolní hasiči. Všechny tyto profese mají kromě svého logického a odborného zaměření také svůj smysl v tom, že dodávají zejména venkovskému prostoru život a energii. Za to patří Českému svazu včelařů a všem zmíněným organizacím velký dík.

Milníkem ve spolupráci SVS se včelařskou veřejností byla 60. léta minulého století, kdy došlo k velkému rozšíření varroázy a bylo nutné přijmout účinná veterinární opatření k zamezení šíření původce této nákazy. Právě v této době logicky vznikla mezi SVS a ČSV úzká spolupráce, která trvá doposud. V rámci společné součinnosti dochází k potřebné výměně informací, které se týkají i dalších nákaz, jako jsou mor nebo hniloba včelího plodu. Se včelařskou veřejností (a zejména s ČSV) SVS spolupracuje pravidelně při každoroční přípravě Metodiky kontroly zdraví zvířat a nařízené vakcinace, která představuje základní koncepční veterinární dokument dotýkající se zdraví zvířat včetně včel. Včela patří už řadu let, a bohužel se na to občas zapomíná, mezi důležitá hospodářská zvířata. Rovněž si velmi ceníme spolupráce v oblasti dalšího vzdělávání včelařů a veterinárních inspektorů, kteří se podílejí na veterinárním dozoru.

Rád bych touto cestou popřál do dalších 150 let Českému svazu včelařů hodně energie a sil pro vaši nenahraditelnou činnost.

MVDr. Zbyněk Semerád
ústřední ředitel SVS

Několik vzpomínek na kočování se včelstvy

Kočovní vůz přítele Ing. Jana Nehyby u řepkového pole a „Interiér“ vozu přítele Nehyby

Jakmile se lidé naučili chovat včely medonosné v úlech a pochopili, že včelstva tvoří med z nektaru rostlin, pokoušeli se zlepšit jim zdroje snůšky přiblížením úlů ke snůšce. Dělal to se včelstvy s ještě nerozštěpným dílem v košnicích, což mělo výhodu v tom, že ke stěnám připevněné plásky se netrhaly. V Americe jeden včelař postupoval po řece Missouri se včelstvy směrem k severu podle tam rozkvétající přírody. Z českých zemí pochází zmínka, že včelař převážel úly na voze taženém koňmi.

U nás byla možnost převážet včelstva závislá na vývoji úlů. Při přechodu na široko-nízkou míru pro tzv. Američany navrhl v roce 1904 na sjezdu při příležitosti 50 let moravského včelařství P. František Adamec možnost využít voští ze tří rámků tehdy zatím jediného úlu s rámkem Moravského stojanu míru 390 × 240 mm jako míru ústřední, která měla platit pro všechny spolky.

Již v roce 1914 vyráběl Václav Švarc v Kolči u Prahy dokonale nástavkové úly (Hospodář s oddělitelným dnem, samostatnými nástavky). Navíc existoval také úl Budečák, který byl zadem přístupný, měl plodiště a medník a hodil se do včelínů. Pro oblibu mezi včelaři byl Budečák s vysouvacím zařízením prvním kandidátem pro stavbu kočovních vozů i proto, že umožňoval nahromadit v prostoru včelína mnoho včelstev.

MUDr. Václav Kučera spolu s JUDr. Vladimírem Beránkem došli k názoru, že míra 390 × 240 mm, na které se všeobecně včelařilo, nedovoluje včelstvům zimovaným tehdy v jednom plodišti žádoucí rozvoj a začali zkoušet míru vyšší 370 × 300 mm. Míra měla být výhodnější pro zimování, protože po odnětí medníku zůstalo v plodišti více zásob. V té době se zimovalo zásadně v jediném prostoru. Své zkušenosti konzultovali s profesorem Boleslavem Tomšíkem, vedoucím oddělení včelařství

na Vysoké škole zemědělské v Brně. Profesor Tomšík pak prostřednictvím Československé akademie zemědělských věd prosadil tuto míru v roce 1961 jako míru vhodnou pro celou ČSR. Vznikl i úl Českoslovák, utepelný s monolitním plodištěm a odklápěcím medníkem na 10 rámků.

Již zmíněný MUDr. Kučera si nechal postavit kočovní vůz se 4 × 10 úly ve tvaru skříně, plodiště i medník byly současně přístupné vlastními dvířky. Vůz zimoval na zahrádě v Brně a pak ho nechal převést na akáty. Po vytvoření mezu z akátů v Lednicích převezl vůz na rozsáhlé plochy malin do Mnichova Vrbna pod Pradědem. Odjíždělo se v noci po návratu včel a obsluha byla i ve včelíně, aby kropila větrací síť a tím umožnila včelstvům udržovat mikroklima v úlech.

Doktor Kučera však postupně zjistil, že dva úlové prostory jsou malé, postavil nový vůz opět na míru 370 × 300 mm, ovšem se dvěma medníky. Počet rámků v oddělení byl pravděpodobně 12. Protože do kvetení akátu nestačila všechna včelstva celý úl včelami zaplnit, měl na zahrádě 12 oddělků na stejnou míru, kterými produkční včelstva před odjezdem na akát posiloval. V podletí krmil včelstva v prázdném třetím nástavku, zimoval v obou dolních prostorech, tedy v plodišti i prvním medníku. Prof. Tomšík, který byl o všech těchto

krocích informován, zavedl pak tuto metodu jako vzdušné zimování.

Další z brněnských kočovníků Ing. Jan Nehyba má vůz rovněž na míru 370 × 300 mm. Úly jsou umístěny ve vysouvacích dvouprostorových skříních po 12 rámcích plodiště i medník. Vůz má dvě patra úlů celkem a při převozu v noci se zavírá několik úlů společnou voliérou, která ve dne slouží jako voliéra vhodná pro přistávání těžkých létavek. Ing. Nehyba také kočoval také s přívěsným vozíkem zakoupeným na dotace ČSV. V posledních letech mu kočování často kazí veterinární uzávěry v důsledku moru včelího plodu.

Pan Bedřich Rasoča si v roce 1975 vyrobil zcela nový kočovní vůz. Úly byly na míru Zanderovu (rakouskou používanou na Slovensku) 420 × 275 mm po 10 rámcích v plodišti i medníku. Medník byl shora přístupný a pro vstup do plodiště se úl vsunul po kolejničkách dovnitř a medník bylo možné odklopit. Pohyblivá záklopka nad ním česno uzavřela. Při návratu úlu zpět trn ve dně uzávěrku opět odsunul a umožnil včelám přístup do úlu. Měl 10 cm vysoký podmet a krmítko, kam se po jarním proletu dávalo medocukrové těsto. Úly byly ve voze ve dvou patrech po 7 v řadě, celkem 28 úlů; k vozu patřila pracovní s úlem na váze, s medometem a skříněmi na plásky. Včelstva zimovala v celém prostoru úlu. Koncem léta bylo plodiště přeneseno nahoru a na jaře před květem řepky zase dolů pod mřížku. Včelstva zimovala v oblasti s ovocnými stromy, odkud ji pracovníci JZD převezli na řepku např. do Velké Bíteše, pak na akát na jižní Moravu a pak případně na druhou řepku. A mezitím stihli ještě les a nakonec červený jetel luční.

V 70. a 80. letech minulého století vzrostl zájem o opylování a zemědělci byli ochotni za opylování platit. Na okresních výborech ČSV působili kočovní referenti, kteří věděli o počtu včelstev schopných přesunu, navštěvovali semilské podniky a uzavírali smlouvy, potvrzené v kočovním průkazu, který měl každý kočovník. Za jetel luční a vojtěšku se platilo 120 Kč a za řepku a jiné plodiny po 80 Kč za včelstvo. Zemědělci včelstva přisunuli a odsunuli na svoje náklady. Výnosy osiva řepky ozimé bez včel bývaly např. 2,4 tuny, se včelami až 4,4 tuny na hektar. Doporučovalo se 5 včelstev na hektar, u vojtěšky až 10 včelstev na hektar. Z dnešního hlediska se 10 včelstev na jenom hektaru nemůže uživit. Peníze

vyplácel pak kočovný referent, kterému náleželo 5 korun z každého včelstva.

Koncem 70. let minulého století jsem ve Výzkumném ústavu pícninařském v Troubsku zkoušel včelaření s nízkými nástavky a chov ve velkém prostoru. Tento způsob umožňuje přezimovat včelstva silná jako dříve v létě. Úl měl nástavky s 11 rámků 420 × 170 mm, uprostřed s očkem a dostal podle návrhu člena Kroužku nízkonástavkového včelaření jméno Optimal, protože se hodí pro všechny míry délky 420 mm. Nejčastěji se však včelaři s 6 nízkými nástavky, což je dvojnásobný prostor proti plodišti a medníku tradičních úlů. Postupně jsem v nich vybudoval včelstva a zazimoval jsem je ve 4 nízkých nástavcích se zásobami 27 a více kg. Tři nástavky odpovídaly velikosti plodiště a medníku našich tradičních úlů. Kraňky se u nás chovaly podobně jako vlašky v USA, přezimovaná včelstva byla velmi silná. V té době existoval v Brně při ZO ČSV

kroužek nízkonástavkového včelaření, pro který jsem 11. dubna 1981 zorganizoval do Troubska exkurzi. Jaro bylo velmi chladné, všechno bylo zmrzlé. Včelstva ovládala 3 a více nástavků. Tato zkušenost byla pro řadu včelařů potvrzením, že i na nízkých rámcích lze chovat silná včelstva. Důkazem budiž přítel Josef Volejník, pozdější velký kočovník v Čechách.

Rozhodli jsme se vyzkoušet s Optimaly kočování. Obstarali jsme si Pragu V3S s mechanickou rukou a člen kroužku František Bouzek vymyslel kočovná dna pro 4 úly se sítí ve dně. Současně vyrobil i kovovou kostru na palety s 6 nástavky na úl. K systému patřilo i vřetené do medometu s 12 uchyceními. Číslo 12 umožňuje vynikající dělitelnost pro rovnovážně vytáčení. S paletami nejdéle kočoval Ing. Jiří Malý, který se včelstvy převážel vůz jako pracovní. Pro zachování síly včelstev se mu velice osvědčilo, když po řepce uskladnil každému včelstvu jeho plný nástavek, který pak

po snůšce na stejné včelstvo vracel. Když jednou na jaře srovnali přítel Rasocha, který intenzivně podněcoval, a Ing. Malý množství plodu, zjistili přibližně stejně, avšak včelstva v Optimalech byla početně silnější.

Josef Volejník ve středních Čechách vyrobil po exkurzi v Troubsku postupně až 9 kočovných vozů s utepelnými úly s nástavky po 9 rámcích 390 × 170 mm. Měl přes 200 včelstev. Zimuje nejméně s 5 nástavky na jaře odnímá první u dna a v létě přidává další nástavky pro med. Jeho včelstva se nerojí. Zkonstruoval speciální zdvihání nástavků pomocí vrtačky.

Poslední publikaci o kočování vydal Dr. Ing. František Kamler (2016) z Výzkumného ústavu včelařského v Dole. Kniha Kočování se včelstvy obsahuje cenné informace po technické stránce i o významu včel při opylování. Ovšem používá tradičně přezimovaná včelstva, která autor doporučuje podněcovat, což je krok zpět proti v současné době známým metodám přezimování silných včelstev ve velkém prostoru s mnoha zásobami medu i pylu, která chovají plod bez ohledu na počasi.

Moje dcera Eva v maturitní práci sledovala v zimě zdravotní stav mrtvolek u včelstev kočovných a stabilních a zjistila u kočovných dvojnásobné množství spor *Nosema apis*. Od té doby jsem nekočoval a spoléhal na to, že velmi silná včelstva bez rojové nálady přinesou med i z velké vzdálenosti.

Vladimír Ptáček
Foto: archiv autora

Literatura:

Farrar C. L. (1968): Productive management of honey-bee colonies. *American Bee Journal*, r 108, č 3–10.
Kamler F. (2016): Kočování se včelstvy, VÚ včelařský v Dole, 38 s.

Kočovný vůz přítele Bedřicha Rasochy, s nímž dnes včelaři jeho dcera paní Fenclová

Mechanická ruka a kostra na palety s šesti nástavky na úl přítele Františka Bouzka

Kočovné dna palety pro čtyři úly

Vývoj včelařského školství

Střední odborné učiliště včelařské – Včelařské vzdělávací centrum, o. p. s.

Včelařství je velmi specifický obor. Může se mu prakticky věnovat kdokoliv. A tady nastává problém. Velmi často chybí základní znalosti a dovednosti a noví zájemci o včelaření v posledních hledají na internetu, tápou v nepřehledném množství informací a často také rozporuplných názorů.

Lze samozřejmě získávat rady od zkušených včelařů, ale i včelařství se jako každý obor vyvíjí a není proto možné ustrnout na něčem, co bylo již překonáno jen proto, že „můj děda to tak dělal a taky to šlo“. V žádném případě nechceme zlehčovat znalosti a dovednosti starých včelařů. Často ve starých publikacích najdete za-

jímavé materiály, ze kterých lze některé údaje čerpat a přizpůsobit dnešní době. Ale rozhodně včelařství musí jít kupředu, a to také rozvojem vzdělávání. O historii včelařského vzdělávání bylo již napsáno mnohé, např. v časopise Včelařství 2021, kde jste se mohli seznámit například i se 70 lety vývoje učňovského školství v Na-

savrkách. Ale co dnes? Kdo a jakým způsobem se může ve včelařství vzdělávat? Z předchozího jednoznačně vyplynulo, že vzdělávání je nutné. Záleží samozřejmě na rozsahu učiva, požadovaném výsledku, typu vzdělávaného atd. Co se týká formálního vzdělávání, lze v současné době v České republice studovat učební obor včelař v denní i dálkové formě. Výstupem je výuční list, získaný po úspěšně složených závěrečných zkouškách. Včelařství je vyučováno i jako předmět v řadě středních i vysokých škol. Pro ty, kteří chtějí získat výuční list bez nutnosti „trávit“ roky ve škole a mají patřičné znalosti a dovednosti, je možnost složit zkoušky profesní kvalifikace oborů Chovatel včel a Zpracovatel včelích produktů a pak se přihlásit k závěrečným zkouškám. V současné době je v České republice přibližně 60 000 včelařů. I tito musí mít možnost se vzdělávat, např. v nejrůznějších typech neformálního vzdělávání. Řada spolků a organizací pořádá různé kurzy a semináře, a to jak pro začínající včelaře, tak i pro ty pokročilejší. Aby se potřebné vzdělávání dostalo mezi co nejširší včelařskou veřejnost, máme u nás systém učitelů včelařství, kteří rozšiřují informace do základních organizací ČSV a mezi další zájemce. Podle NV 148/2019 Sb. jsou tito odborníci vedeni v seznamech, ze kterých mohou zájemci o vzdělávání volit např. podle specializace učitele. Učitelé

Budova Včelařské školy v Nasavrkách v roce 1951

jsou pravidelně doškolení a seznamováni s novinkami v jednotlivých oblastech včelařství a také s možnostmi vzdělávání on-line, které bude v budoucnu určitě jednou z forem předávání znalostí mezi širokou včelařskou veřejností a je tedy nutné, abychom na tuto formu vzdělávání byli připraveni. Stejně je nutné zachovat vzdělávání dětí a mládeže např. ve včelařských kroužcích a i tuto formu posouvat dále. Proto je nutné věnovat čas a prostředky neustálému vzdělávání vedoucích. Již několik let se pracuje na myšlence dalšího stupně formálního vzdělávání podle zahraničních vzorů a tím je získání pozice Mistr Včelař. Všechny současné formy vzdělávání v obo-

ru včelařství vykazují rostoucí úroveň a je nutno tuto úroveň zachovat i v budoucnu, aby včelařské vzdělávání a včelařství obecně v České republice bylo vzorem i pro zahraničí. Velmi nás těší hodnocení zástupců včelařů a včelařských vzdělávacích zařízení např. ze Slovinky, Polska, Slovenska, Portugalska a dalších, kteří nám podle svého vyjádření naše vzdělávací zařízení v Nasavrkách „závidí“ a řadí ho na první místa nejenom v Evropě, ale i na celém světě. Určitě se budeme snažit tento kredit nejen udržet, ale i stále posouvat kupředu.

Josef Lojda
ředitel SOUV – VVC, o.p.s., Nasavrky

Klasická forma budoucího vzdělávání – prezenční na určeném místě; výhoda = osobní kontakt; nevýhoda = časová ztráta při cestování na místo konání akce

Jedna z forem budoucího vzdělávání – on-line; výhoda = možnost sledovat přednášky a semináře bez nutnosti cestovat na místo konání; nevýhoda = chybí osobní kontakt jak s přednášejícím, tak i mezi účastníky

Státní zemědělská a potravinářská inspekce

Vzhledem k zákonem stanoveným kompetencím provádí Státní zemědělská a potravinářská inspekce (SZPI) kontrolu parametrů medu, jakožto živočišného produktu, pouze v tržní síti. Věnuje však této výjimečné, významné a tradiční komoditě mimořádnou pozornost s ohledem na její bezpečnost, jakost a zejména pak na možné falšování nepoctivými výrobci a obchodníky.

Považujeme za přínosnou současnou spolupráci s Českým svazem včelařů, která je vedena v oblasti výměny informací, vyjasňování přístupu k povinnostem stanoveným v právních předpisech, při úpravě či možné revizi těchto předpisů, dále v oblasti spolupráce při zavádění nových metod pro detekci falšování medu nebo v oblasti vzdělávání.

SZPI se již několik let účastní seminářů, které pořádá Český svaz včelařů ve spolupráci se Středním odborným učilištěm včelařským v Nasavrkách, a kde SZPI prezentuje výsledky svých kontrol medu v tržní síti a při tom jsou aktivně diskutovány nové poznatky z oblasti včelařství. SZPI stejně jako ČSV dlouhodobě podporuje výzkum metod, které umožňují odhalit falšování medu. Díky úzké vzájemné spolupráci je úřední kontrola v mnoha případech rychlejší, jednodušší a efektivnější.

Troufám si konstatovat, že Český svaz včelařů a jeho členové a SZPI mají nyní podobné cíle. Zásadním z nich je ten, aby se na trhu prodával kvalitní, bezpečný a nefalšovaný med a to ve prospěch spotřebitelů i poctivých včelařů.

Do dalších let přeji Českému svazu včelařů a jeho členům mnoho sil a úspěšné naplňování stanovených cílů!

Ing. Martin Klanica
ústřední ředitel SZPI

Sto padesát let výzkumu

První úly VÚVč kolem roku 1930

Historie včelařského výzkumnictví je delší než právě připomínaných 150 let trvání Českého včelařského spolku. Prameny zmiňují skleněný pozorovací úl, který měl Jan Mattioli v Hostivaři už kolem roku 1586. Ve druhé polovině 19. století se objevuje návrh zakládání včelařských pozorovacích stanic, které by pracovaly podle jednotné osnovy, aby jejich výsledky byly porovnatelné. Úkolem takové stanice bylo „1) Pozorovati včelstva v různých úlech, jejich sílu a poměry pastevní. 2) Sledovati stav včelstev v době zimního klidu a době rozvoje. 3) Míti úl se včelstvem na váze a sledovati přínosy.“

Bez komentáře lze na čtenáři ponechat zamýšlení nad tím, co bylo před půldruhým stoletím potřebné a moderní a co je dnes. V roce 1890 zřídil vlastní pozorovací stanici František Vohnout a následovali Otakar Brenner, Ivan Kitzberger, Václav Škvařil a řada dalších. Ještě za války v roce 1942 bylo na Moravě 138 a v Čechách 210 známých pozorovacích stanic, které o své práci referovaly i v časopise. Tyto stanice byly

tradičně spíše u menších včelařů a často také na farách. Možná i proto byly po komunistickém převratu v roce 1949 zrušeny. Včelaři byli vyzváni, aby zakládali Kluby lidových výzkumníků, ale ve vzpomínkách pamětníků už tato doba nerezonuje.

Souběžně s amatérským výzkumnictvím běžela snaha včelařů o zřízení pracoviště akademického. Ještě za Rakouska-Uherska, v roce 1909, byla formulována a na Mi-

nisterstvo orby do Vídně podána „žádost o zřízení zvláštní stolice nauky včelařské“ (na pražské technice) se vzorných včelínem a výzkumnou a pozorovací stanicí. Tuto žádost tehdy podpořilo 152 místních včelařských spolků a 30 městských zastupitelstev. V roce 1916 podává doc. Antonín Schönfeld žádost o zřízení včelínu při Anatomickém a fyziologickém ústavu v Praze na Vinohradech. Po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku Československa zakládá ministerstvo zemědělství výzkumné ústavy, mezi nimi i Státní výzkumný ústav včelařský v Dole, jehož ředitelem se stal právě doc. Antonín Schönfeld.

Od roku 1922 už byly na Dole nejen včely, ale i laboratoře, do kterých včelaři posílali i přinášeli své vzorky. Hlavním zdravotním problémem tehdejší doby byla nosemová nákaza, která decimovala včelstva. S mikroskopickou diagnostikou nosemy souvisela i poradenská činnost pro chovatele včel. Osobností, která spojovala oboje, byl dolský včelmistr Václav Jakš. Byl i učitelem včelařství, v létě choval matky a v zimě v laboratoři vyšetřoval vzorky včel s takovou rutinou, že mu nikdo nestačil. Do dvou třecích misek si dal dva vzorky a oběma rukama současně připravoval dva preparáty. Později se rozšířila i akarapidóza, taktéž smrtící nákaza vzdušnic včel vnitřním roztočem *Acarapis woodii*. Vyšetření vzdušnic je ještě pracnější než u nosemy. Namísto roztěru se každé včele preparuje nůžičkami hrudí a svaly, aby byly vidět vzdušnice. I v tom byl pan Jakš mistr. O víkendech jezdil po včelařských spolkách na přednášky. Cestovalo se vlakem a byly to obvykle dvoudenní expedice. Včelmistr Jakš s sebou vozil i mikroskop a další vybavení. Večer seděli dlouho nad vzorky včel a druhý den ráno byla přednáška. Díky dostupné diagnostice a dobrým

VÚVč kolem roku 1930

Liběchov kolem roku 1990

radám nedopadli naši včelaři tak zle jako jinde. Klíčem k tlumení noseřové nákazy je dodnes výměna díla a proti vzdušnicovému roztočce se bojovalo odparem léčiva v zimním období – to byl předobraz dnešní fumigace a aerosolu.

Za druhé světové války byl nedostatek cukru, takže už tehdy hledali chemici způsoby využití jiných levnějších surovin pro lidskou i včelí výživu. Na Dole se prof. Jaroslav Svoboda, který byl v letech 1943 až 1970 ředitelem včelařského ústavu, snažil najít pro včely vhodné a pro včelaře dostupné náhradní krmení. Ano pylové náhražky, ani různé sirupy, inverty a těsta se v praxi neprosadily. Ale ukázalo se, že výživa spolu se snižováním infekčního tlaku je základem zdraví i u včel. Profesor Jaroslav Svoboda byl velmi aktivní ve spolkové činnosti naší i zahraniční. Do konce svého života byl místopředsedou mezinárodní včelařské organizace Apimondia, členem mezinárodní komise pro potírání včelích nemocí při Mezinárodním epizootickém ústavu v Paříži a čestným členem IBRA (International Bee Research Association). Tyto kontakty znamenaly velký přínos pro Československý svaz včelařů, který v roce 1963 hostil v Praze světový kongres Apimondie. Byl to první kongres za železnou oponou a zahraniční účastníci mohli vidět něco pro ně naprosto neobvyklého. Včelaření v podmínkách zemědělství s obrovskými lány od obzoru k obzoru. Dnes od nich zase upouštíme, ale tehdy to bylo něco zcela nového.

Počítáme-li historii moderního včelařství od vynálezu rádku, medometu a zimního krmení cukrem, pak po celou historii včelařství čelíme i problémům s falšováním medu a jeho pokaženou jakostí. Včely vždy dělají kvalitní med, zkazit ho může jen včelař. Již sto let se včelaři mohou obracet

na Výzkumný ústav včelařský se svými dotazy a vzorky medu. Nechceme se zabývat jen falšováním a nízkou kvalitou. Naopak, potvrzujeme včelařům, že dovedou dodržet kvalitu medu podle přísnější svazové normy „Český med“. Ve známých soutěžích (Český med roku) a dalších projektech (Med, jak má být, Lžička medu) podporujeme nadstandardní kvalitu medu, která je podmínkou jeho vysoké obliby i realizační ceny.

Sedmdesátá léta minulého století byla doba kočování. Aby se mohli i drobní včelaři podílet na opylovací službě a snůšce z koncentrovaných plodin, řešil se ve Výzkumném ústavu včelařském v Dole komplex otázek spojených s mobilitou včelstev. Po vzoru firmy Mack v Illertise- nu byl navržen Tachovský nástavkový úl, lehčí než všechny předchozí. Převážení tradičních kočovných vozů bylo ztíženo novou povinností, aby všechna přípojná vozidla měla technický průkaz. Proto byly sestrojeny lehké moderní přívěsy s paletami a včelaři s osobními auty se mohli stát kočovníky. Vozík s měkkým progresivním pérováním a stavitelnou výškou ložné plochy byl tehdy sestrojen pod vedením Ing. Františka Kamlera. V zemědělském družstvu JRD Iža u Komárna se jich vyrobilo několik tisíc. Stovka těchto vozíků sloužila dlouhá léta na každém okrese v péči Okresních organizací ČSV. Akční rádius náhle vzrostl na mnohonásobek a k naložení včelstev nebyl potřeba nikdo další než řidič. Nastoupila doba pěnového polystyrenu a Tachovské nástavky byly první, které měly tuto variantu. Nástavek, který prázdný vážil kilogram – to byl sen. Ve VÚVČ jsme řešili technologii výroby, která by splňovala nízkou hmotnost, teplo-održnost i mechanickou odolnost. V roce 1975 jsme v Xaverově poprvé vyzkoušeli

Vázení členové Českého svazu včelařů, vázení čtenářů,

letošní rok si připomínáme významné výročí 150 let od založení Českého svazu včelařů. Toto jubileum a jeho oslavy vyplývají z dlou-

hodobé práce vaší a vašich předchůdců. Je to především právě vaše práce, za kterou vám náleží mé poděkování. Vedete včelařské kroužky pro malé děti, přispíváte k udržování spolkového života na venkově, staráte se o naši krajinu a vaše včely produkují blahodárný med a řadu dalších zdravých včelích produktů. Já sám nahlížím na včelařství jako na něco, co je součástí našeho zemědělství již od nepaměti a domnívám se, že si musíme tuto tradiční venkovskou hodnotu chránit, dále ji rozvíjet a předávat dalším generacím. Ne nadarmo se tvrdí, že pokud by vymřely včely, tak vymřou i lidé.

Úkolem nás politiků by mělo být, pokud můžeme, tak pomoci, ale hlavně neměnit to, co funguje a nekomplikovat zbytečnými regulacemi a byrokratickými nařízeními život vám, kteří vytváříte hodnoty. V této souvislosti se jako předseda zemědělského výboru snažím o to, aby finanční prostředky státu směřované do včelařství neklešaly a dále rostly. Dále je mým úkolem zamezit nárůstu dalších úředních povinností, které by na vás mohly být kladeny. Tím mám především na mysli ponechání stávajících daňových podmínek pro včelaře a zachování prodeje medu ze dvora. V neposlední řadě se chci zasadit o více finančních prostředků, které budou použity na boj s varroázou, morem včelího plodu a dalšími nemocemi včel.

Jsem rád, že mezi zemědělských výborem a Českým svazem včelařů funguje dlouhodobá a úzká spolupráce. Jsou to právě tradiční setkávání zástupců svazu s členy výboru, při kterých je možno velkou část problémů prodiskutovat a některé i vyřešit. Bude mi ctí, pokud budu moci i nadále pomáhat s řešením těchto problémů a přeji Českému svazu včelařů, aby jich v následujících 150 letech bylo co nejméně.

Ing. Michal Kučera
předseda zemědělského výboru
Parlamentu ČR

Česká delegace na kongresu Apimondie ve Varšavě 1987. Zleva: Prof. Sylva Kubišová, Ing. Vladimír Veselý, MVDr. Miloslav Peroutka, PhMr. Drahošlava Kamlerová a Ing. František Kamler

Foto: Dalibor Titěra

nástřiky polystyrenových úlů PVAC omítkou určenou na panelové domy. A vida, úly krásně odolávaly i nenechavým ptákům.

Jakmile přišla varroáza, všechno se začalo točit kolem úkolu nepřítít o včelstva. Veškerou kapacitu výzkumných pracovníků ústavu zabralo řešení problémů spojených s invazí parazitického roztoče *Varroa destructor*. Boj trvá dodnes. Při vývoji všech přípravků jsme vždy hledali, jak s minimální dávkou přípravku dosáhnout maximální účinnosti. Bezpečnost pro včely, včelí produkty, chovatele a životní prostředí je samozřejmým požadavkem evropských podmínek registrace veterinárních léčiv. Vždycky jsme hledali taková řešení, která budou i finančně dostupná. Kolik stojí ošetření včelstev našimi přípravky ve srovnání např. s odblešením domácích mazlíčků, každý dobře ví.

Dnes máme širokou škálu prostředků, ale na počátku nebylo nic. Ing. Veselý získal někdy v roce 1983 laboratorní vzorek akaricidu, který ještě ani neměl jméno, ale jen číslo. V laboratorních pokusech jsme zjistili, že to je skutečně účinná a včelami dobře tolerovaná látka, která se navíc ve vlhku rychle rozkládá. Později byla registrována do rostlinné i živočišné výroby jako amitraz. Od výrobce, firmy FBC Hauxton England, dostal náš ústav písemný souhlas s použitím ve včelařství, i když přípravek byl firmou určen pro ovce, psy a jiná zvířata. Aplikace amitrazu v dávce 6–8 mg na včelstvo ve formě fumigace nebo aerosolu patří i po téměř 40 letech celosvětově k nepře-

konaným postupům co do účinnosti a bezpečnosti. Od začátku jsme se také zabývali organickými kyselinami a později přibýly ještě pyrethroidy. Všechny přípravky jsme mohli podrobit důkladným klinickým zkouškám díky opravdu široké spolupráci se základními organizacemi ČSV a jejich členy, řadovými včelaři.

Souběžně s varroázou jsme se ale dál zabývali výzkumem moru. Ukázalo se, že měl ze dna úlů, kde se dají najít roztoči, je i zrcadlem mikrobiologických poměrů ve včelstvu. Publikovali jsme metodu zjištění původce moru *Paenibacillus larvae* v měli, která je mezinárodně uznávaná a používána.

Výzkum biologie a tlumení nemocí včel je typickým příkladem provázání činnosti jednotlivých včelařů, všech organizačních složek Českého svazu včelařů, Státní veterinární správy a Výzkumného ústavu včelařského v Dole.

Sametová revoluce nastartovala mnoho změn i v organizaci a financování státních výzkumných ústavů. Ministerstvo zemědělství si ponechalo jen několik klíčových ústavů a více než dvacet malých, mezi nimi i Výzkumný ústav včelařský v Dole, nabídlo na prodej. Šest lidí z tehdejšího vedení našeho ústavu sepsalo privatisační projekt, do kterého byli jako sedmý společník symbolicky přizváni všichni včelaři zastřešení Českým svazem včelařů. Mezi ostatními návrhy byl vybrán projekt náš. Na úvěr od pozemkového fondu jsme firmu zakoupili, a od ledna 1997 je

to Výzkumný ústav včelařský, s.r.o. Jako soukromá firma jsme získali některé výhody, ale ztratili jsme institucionální finanční podporu z ministerstva zemědělství a případně z jiných veřejných zdrojů. Všechny prostředky si musíme vydělat nebo vysoutěžit v grantových výzvách. To se nám už čtvrt století docela daří, ale znamená to mnoho úsilí.

Některé výzkumné aktivity, o jejichž nezbytnosti jsme přesvědčeni i z dlouhodobého hlediska, financujeme z vlastních prostředků získaných hospodářskou činností. Příkladem je genetická laboratoř, kterou jsme zřídili na naší stanici v Pekařově. Tato laboratoř chystá od letošního léta další službu pro včelaře – zkoušku, zda roztoči *Varroa* nemají mutaci, která znamená větší odolnost proti pyrethroidům – účinným látkám přípravků Gabon PF a Gabon Flum.

Podrobnosti najdete ve Včelařství i na stránkách beedol.cz. Na adrese beedol.cz najdete vedle dalších informací i kontakty na naše detašovaná pracoviště v Liběchově, na Skřivánku, Kývalce, v Přerově-Žeravicích a v Pekařově.

Jak známo, každý člen Českého svazu včelařů vlastní kousíček Výzkumného ústavu včelařského v Dole. Zachovejte nám přízeň. Máte tady nejen „jednu cihlu“, ale i přístup k informacím a zkušenostem nashbíraným za 150 let. To je hodnota, kterou v žádném e-shopu do košíku nedáte.

Ing. Ondřej Procházka a kolektiv VÚVě Dol

Výzkumný ústav včelařský v současnosti

Český svaz včelařů pomáhá v péči o zdraví včel

Spolky sdružující včelaře v celé své historii pomáhaly svým členům nejen chovatelskými radami a doporučeními, ale kromě jiného také přispívaly k řešení problematiky zdraví včel.

Po druhé světové válce závažnou nemocí byla roztočiková nákaza (akarapidóza), od 80. let minulého století varroáza. V obou případech bylo důležité mezi chovatele nejprve rozšířit informace o původci onemocnění, o cestách jeho šíření, o příznacích a možnostech diagnostiky a také o léčebných a preventivních opatřeních.

Odborné poznatky a zkušenosti z praxe se postupně vyvíjely a měnily. To všechno mělo vždy odezvu v obsahu článků uveřejňovaných ve spolkových včelařských časopisech a podrobně bylo vysvětlováno při přednáškách pro širokou včelařskou veřejnost.

Akarapidóza od roku 1986 už nebyla v České republice zjištěna, ale s varroázou, parazitárním onemocněním včel a včelího plodu, se stále potýkáme od počátku 80. let minulého století.

Český svaz včelařů se stal důležitým činitelem v boji s varroázou

Roztoč *Varroa destructor* bez větších problémů parazituje na včele indické ve východní a jihovýchodní Asii. Do těchto oblastí byla dovezena včela medonosná za účelem dosahování vyšších výnosů medu. Roztoč na ni přešel a postupně obchodem se včelstvy a včelími matkami se rozšířil i do oblastí, kde včela indická nežije. V šedesátých letech minulého století byl zavlečen na Dálný východ v tehdejší SSSR. Z Asie se dále rozšířil do Evropy, v roce 1976 byl jeho výskyt potvrzen v Maďarsku, o rok později na východním Slovensku. Ne příliš známou skutečností

je zavlečení roztoče do Německa v roce 1977, a to dovozem několika včelstev včely indické z Pákistánu k ověření, jak se budou chovat v podmínkách střední Evropy. V roce 1981 byl potvrzen první výskyt tohoto roztoče v okrese Ústí nad Orlicí. V tomto případě byl zdrojem nelegální dovoz včelstev ze Slovenska.

Na počátku osmdesátých let se teprve hledaly způsoby potlačování varroázy. Obecně ve světě, tedy ani ve střední Evropě, se nepotvrdilo možné soužití roztoče se včelou medonosnou, jako je tomu v jeho původní domovině se včelou indickou. Nejprve se poznávala biologie roztoče, bylo třeba zjistit, jak se chová v jednotlivých ročních obdobích. Nestačilo pouze přebírat zkušenosti ze zemí s teplejším klimatem, ale naopak bylo třeba naučit se využívat naše zimní podmínky, kdy včelstva téměř vždy přerušují plodování koncem listopadu a v prosinci.

Společným úsilím Výzkumného ústavu včelařského v Dole, Státní veterinární správy ČR a Českého svazu včelařů se dosáhlo velkých úspěchů v boji s varroázou

V první linii boje s varroázou byl Výzkumný ústav včelařský v čele s Ing. Vladimírem Veselým, který byl zároveň velmi aktivním členem předsednictva ČSV. Výsledky výzkumu se v součinnosti se Státní veterinární správou ČR a s ČSV rychle uplatňovaly v praxi. Výhodou byla nejen spolupráce zmíněných složek, ale i společná chuť řešit nákazu koordinovaně a systematicky.

Dobrovolná a bezvýhradná disciplína včelařů, komisionální léčení včelstev a velké obavy z hrozících ztrát včelstev v počátcích našeho boje s varroázou jsou už dosti vzdálenou minulostí. Ale činnost ČSV v souvislosti s varroázou byla a je stále přínosná. Podařilo se zpomalit počáteční šíření této nákazy v republice a získat čas na vývoj a ověření nejvhodnějších chovatelských a léčebných zákroků, jak je známe a používáme dnes.

Český svaz včelařů v duchu dlouholetých tradic využil a stále využívá možností přímého

působení na převážnou většinu chovatelů včel, kteří jsou jeho členy. Průběžně sjednocuje odborné poznatky z výzkumu se stanovisky státních orgánů s potřebami chovatelů včel. Při mnohých jednáních dává podněty a připomínky k právním normám týkajících se chovu včel, péče o zdraví včel a zdravotní nezávadnosti včelích produktů.

V průběhu posledních desetiletí došlo k zásadním společenským změnám. Po počátečním velkém poklesu počtů včelstev nastal postupný obrat a zájem o chovy včel se opět zvýšil. Se současnými více než 600 000 včelstev patří naše republika k zemím s nejvyššími počty včelstev na jednotku plochy. Většinou se zintenzivnily způsoby chovu včel, změnila se příroda okolo nás i hospodaření s půdou, také nelze přehlédnout vlivy urbanizace na krajinu. Všeobecně používaný internet výrazně ovlivňuje názory chovatelů včel.

Myšlení lidí a člověkem rychle změněné přírodní podmínky nejsou v souladu s potřebami včel, které se vyvíjely dlouhá tisíciletí. V průběhu krátké doby nejsou schopné se adaptovat na nové podmínky bez pomoci chovatelů.

Český svaz včelařů svým členům pomáhá podle aktuálních potřeb. Je třeba si uvědomit, že ani v minulosti to nebylo bez obtíží. V počátcích sdružování včelařů do spolků se řešily kromě jiného i problémy národnostní mezi Čechy a Němci, známý je i z dnešního hlediska malicherný důvod pro odstoupení z čelní funkce kvůli neschválení návrhu na sjednocení rámkové míry.

Současná doba také není jednoduchá. Včelaři se někdy obtížně orientují v odlišných názorových trendech, občas chybí vůle podřídit se většinovým rozhodnutím, nutnosti správného hospodaření, když požadavků je hodně a peníze nejsou na všechno.

Jednat se státními orgány ve prospěch včelařů, organizovat vzdělávání, vysvětlovat a přesvědčovat své členy o účelnosti mnohých povinností a požadavků, zajišťovat dotační podporu oboru včelařství, to všechno musí zvládnout volení zástupci i pracovníci sekretariátu ČSV, stejně jako funkcionáři okresních a základních organizací. K tomu je třeba vzájemná úcta, respekt, pochopení, ohleduplnost, vůle a pracovitost. Na všech úrovních, i od každého jednotlivého člena. Výsledky dosažené od minulosti do současnosti k tomu nejen vyzývají, ale také zavazují.

MVDr. Jan Krabec

Roztoč *Varroa destructor*

Vývoj plemenného chovu včel

Inseminace pomáhá v plemenném chovu včel. Zakladatel české inseminační školy Vladimír Veselý při práci v roce 2005

Foto: Dalibor Titěra

Je velmi potěšitelné, že 50 let starý příspěvek* ing. Vladimíra Veselého, který pod stejným titulkem napsal při podobné příležitosti, tedy kulatém jubileu Českého svazu včelařů, můžeme nejen citovat, ale bez uzardění téměř stoprocentně podepsat. Jen málo se v plemenářské práci za tu dobu změnilo. Není divu. Je to nekonečný příběh, který píše sama včela medonosná, a to už více než 60 milionů let.

Mezi více než deseti tisíci svět druhy včel je několik druhů sociálních včel tvořících početná společenství se všemi znaky superorganismu. Mají ojedinělý, ale velice funkční způsob rozmnožování. Jde o kombinaci jednoduché generační obměny desetitisíců nepohlavních dělnic, které připomíná klonování jednobuněčných organismů, a relativně dlouhé pohlavní generace, při které dochází ke vzniku nové genetické kombinace genů a jimi kódovaných vlastností. Jiné druhy hmyzu zvládnou několik pohlavních generací za rok, mají tedy častou šanci reagovat na změnu podmínek. U včely medonosné je generace delší, matka se dožívá dvou i více let. Tato relativní evoluční nevýhoda je vyvážena tzv. polyandrií. Matka se při snubním letu spáří s několika trubci a dostane tak do vlnku ně-

kolik odlišných sad chromozomů. Ve včelstvu je tolik skupin vlastních sester, kolik trubců se s matkou kdysi spářílo. Vlastním sestrám se v biologii říká supersestry, mají podobnější vlastnosti, než nevlastní sestry. Rozdílné vlastnosti mohou znamenat výhodu. Pokud ve včelstvu nastane nějaký problém, je lepší naděje na jeho vyřešení, když je ve společenství více než jedna sada genetických předpokladů. Polyandrie je tedy vlastnost, se kterou se musí u včel počítat. Sebelepší šlechtitelský program, který by chtěl vyzdvihnout některou vlastnost včel, která se líbí chovatelům, nemá dlouhodobě šanci, pokud není založen na přirozené populační genetice včely medonosné.

Zatímco včely už 60 milionů let usilují hlavně (možná pouze) o přežití, chovatelův pohled na ideální včelu se za uply-

nulých 150 let docela významně změnil. Ještě koncem 19. století byly v časopisech inzeráty typu „Prodám matičky, výborně rojily“. Ztráty byly vždycky, a náhrada roji byla tehdy ta nejjednodušší.

Zkoušelo a porovnávalo se všechno možné. Dr. Živanský, starosta tehdejšího Spolku včelařů moravských vypisuje v knize z roku 1874 seznam dříve dovážených plemen: italská, kraňská, vřesová, egyptská, cyperská i kavkazská. Intenzivní dovozy trvající dvacet let velmi ovlivnily původní včelu. Křížení přineslo i nežádoucí efekty, hlavně bodavost. Zájem o cizí včely následně ochabuje. Italkám i kraňkám se vytýká předčasné plodování na jaře. Živanský už odmítá dovozy a nastává návrat k domácí včele a nepřibuznou plemenitbě v rámci jednoho plemene. Zásadou je chov domácího plemene, přísný výběr podle výkonu, kontrola původu a dobré ošetřování. I první ředitel Výzkumného ústavu včelařského Antonín Schönfeld si kladl za cíl péči o plemenný chov domácí včely. Na Moravě pomáhal rozšiřovat teoretické znalosti prof. Štěpán Soudek z Vysoké

školy zemědělské v Brně. I další významní akademici, prof. Tomšík a prof. Hejtmánek se snažili skloubit hromadný výběr se zásadami individuálního výběru s použitím tehdy zcela nové možnosti – přístrojové inseminace matek. Vladimír Veselý před 50 lety napsal: „Vývoj plemenného chovu u nás je zajímavý a poučný. Z hlediska dnešních vědomostí bych chtěl (...) zhodnotit ještě otázku plemenné příslušnosti naší včely. Dnes víme, že období návratu a hledání původní tmavé včely neskončilo vlastně splněním tohoto cíle. Včelu, která po více než půlstoletém úsilí zanícených obdivovatelů původní tmavé včely vzešla z tehdejší směsice kříženců, dnes musíme zařadit do skupiny plemene včely kraňské. (...) A tak jsme se dostali až k té dnešní kraňce alpského typu, která je bezesporu nejvhodnější včelou pro naše poměry. Tím ovšem nechci vůbec tvrdit, že jsme našli již svou nejlepší včelu také do budoucna.“

Nechceme ale opakovat chaos, který před 150 lety vznikl zkoušením všemož-

ných plemen s dobrým, ale nezdařeným úmyslem najít někde za sedmero horami včely lepší. Proto se držíme kraňské včely. Je to dostatečně dobrá základna pro další selekci. Už dalších padesát let včelaříme s kraňkou úspěšně. Nechceme ji zúžit do malé populace, a proto posilujeme diverzitu výměnou materiálu s rakouskými, slovinskými i některými dalšími chovy kraňské včely.

Dnes je soubor vítaných vlastností v něčem pozměněn a v něčem doplněn. Rojení nechválíme, protože umíme rozmnožovat včelstva jinými postupy. Mírnost je zásadním předpokladem pro bezproblémové zájmové včelaření ve střední Evropě, které bude i nadále převažovat. Novou sadou vlastností, které si v chovu přejeme a učíme se je měřit, je odolnost resp. tolerance včel vůči nemocem. Jasný požadavek – velmi těžko ho splnit. Včely samy musely vždycky čelit nemocem a parazitům. Přežily ty, které měly kombinaci správných biochemických vloh a behaviorální odolnosti.

Lidově bychom řekli včely, které jsou fit, jsou čistotné, takže svědomitě uklízejí a dokážou včas vyčenichat nemocné či parazitované larvy či dospělce a zavit se jich. Včelstva v přírodě na to mají tolik času, kolik je potřeba. Čas se v genetice počítá v generacích, tedy v desítkách, spíše stovkách a tisících let. Naše včelstva v chovech bychom chtěli mít zdravá a ještě navíc s vlastnostmi, které si my lidé ceníme. Způsobů, jak se zapojit doma i v rámci Českého svazu včelařů, který je Uznávaným chovatelským sdružením včely medonosné kraňské, je několik. Sdružení má Šlechtitelský program, Chovatelský řád, Příručku plemenářské práce a další dostupné materiály. Pracovat lze na úrovni včelínových, rozmnožovacích i vyšších šlechtitelských chovů. Každý plemenný chov a každé šlechtění potřebuje hlavně kontrolu užitečnosti – tedy dobré záznamy. Očíslované úly, označené matky, poznámky v denících. Druhý nezbytný předpoklad pro šlechtění je možnost ovlivnění výběru partnerů. U včel se toto děje ve vzduchu. Jací trubci ovládnou vzdušný prostor, takové vlastnosti matky donesou ve svých spermatkách do včelstev a tisíců pracovitých dělnic. Můžeme velmi významně a přitom relativně snadno ovlivnit počet trubců z kvalitních včelstev, které si přejeme mít zastoupené v populaci. Pečujeme o výživu trubčích včelstev. Má-li trubec dožít dospělosti, musí mít pořádkový přístup k tekutému medu ve velkých trubčích buňkách. Nenechme trubce nikdy hladovět, nemají-li skončit malátní v trávě. Matky kupujeme jen z osvědčených zdrojů. A hlavně, věřme včelám.

Ing. Dalibor Titěra, CSc.
předseda chovatelské komise ČSV

*) Použitý článek: Vladimír Veselý, Vývoj plemenného chovu včel, Včelařství 106 (1972) zvláštní číslo, str. 4–5

Čipované včely na pylu v proletové hale 2021 Foto: V. Purnoch

Kurz mikroskopování v Dole 2014

Foto: Dalibor Titěra

Ing. Dalibor Titěra, CSc., vedoucí zkušební laboratoře

Foto: Petr Kolář

Jak se změnila včelí pastva

Za 150 let, které nás dělí od doby, kdy se začali včelaři organizovat ve spolcích, se velmi změnily podmínky chovu včel. Největší změny proběhly v krajině, která určuje strukturou a plošným rozšířením medonosných rostlin snůškovou základnu včelstev. Změnily se i způsoby chovu včelstev i jejich počet a rozmístění. Proměny v krajině i včelařské praxi probíhaly zpočátku velmi pomalu, od poloviny minulého století se však zrychlily a vytvořily nové obtížnější podmínky i větší rizika pro chov včelstev.

Velké změny do české krajiny a zdrojů včelí pastvy přineslo již odstranění úhoru jako bohatého zdroje včelí pastvy v druhé polovině 19. století s přechodem od trojpolního hospodaření k následnosti obilnin, okopanin a pícnin ve střídavém hospodaření.

Ve druhé polovině 19. století se včely chovaly převážně v zahradách venkovských sídel v malých počtech. V průběhu 19. století se počet včelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku zdvojnásobil a na počátku minulého století bylo na našem území evidováno 310 000 včelstev. Tento stav se nám po velkých výkyvech podařilo do současnosti opět zdvojnásobit.

Včelstva se chovala nejen v menším počtu, ale i v menších úlech způsoby, které vedly k jejich nižší jarní síle. Zdroje předjarní a jarní pastvy včel byly rozptýlené na nevelkých plochách i z důvodu intenzivní údržby krajiny mnohem početnějším obyvatelstvem venkova. Proto i málo úrodné a hůře přístupné pozemky sloužily jako pastviny nebo zdroj píce a tyto plochy zarostly po omezení nebo ukončení lidských zásahů v posledních desetiletích jívou, lískou, trnkami, hlohy, růžemi a v teplejších oblastech raně kvetoucími slivoněmi.

Tyto keře v přechodových hraničních společenstvech (ekotonech) otevřené krajiny, kterých přibýlo, jsou velmi významnou stabilizační složkou zvyšující biodiverzitu v současné krajině.

Proměny lesů

Za uplynulých 150 let došlo k významným změnám i v lesích. V 19. století klesal hospodářský tlak na les jako zdroj palivového dřeva. Důvodem byla rostoucí těžba uhlí a jeho stále větší využívání.

Prořídle přírodní dubohabrové háje nižších poloh se od konce 16. století a zejména v 17. století s nárůstem početnosti obyva-

telstva měnily destrukční těžbou palivového dřeva, extenzivní pastvou a hrabáním steliva v habrové pařeziny s lípou, jejíž podíl, a proto i význam pro včelí pastvu byl dříve v lesích mnohem vyšší než dnes, kdy v průměru nedosahuje 2 %. Proto pro ochranu lesů i podporu chovu včelstev, závislých zde hlavně na snůšce z lip a následně z vřesu, vydala patenty již Marie Terezie. Teprve definitivní záchrana, kterou přineslo lesům uhlí jako rozhodující zdroj energie, bez které je nemyšlitelný rozvoj společnosti v průmyslovém věku, znamenala změnu strategie a tvorbu hospodářských plánů pěstění lesů. Všude, kde to bylo možné, se začaly zakládat smrkové monokultury s příměsí modřinů poskytující stavební dřevo. Změna složení lesních porostů je však dlouhodobý proces. Vrcholného zastoupení smrku bylo u nás dosaženo v závěru první poloviny 20. století. Již v jeho průběhu byly lesní hospodářské plány revidovány. Přispěly k tomu zejména hmyzí kalamity způsobené bekyní mniškou před 100 lety a poznatky o zhoršení půdní výživy a celkové degradaci půd ve smrčinách s nízkým nebo žádným podílem listnáčů. Při obnově lesů se začal klást důraz na zvyšování podílu dubu a javoru v nižších polohách a buku v polohách vyšších. Z plánovaného snížení podílu smrku asi o 20 % se dosáhlo do začátku tohoto století poklesu jen asi o 10 %. Celkově proměny lesních porostů od druhé poloviny 19. století vedly k podstatnému zvýšení produkce medovicového medu, která je převážně závislá na rozšíření smrku.

Hlavní snůšky tak před 150 – 50 lety byly převážně letní. Začínaly až na počátku června a trvaly do konce července, často však i v srpnu z pozdní jedlové medovice. Jedle však v druhé polovině minulého století začaly z našich lesů mizet, a v důsled-

ku toho dále slaběly pozdní medné snůšky. Podmínkám 19. století a prvních dekád 20. století byla proto zvláště v lesnatých oblastech dobře přizpůsobena včela tmavá, která předjarní a jarní zdroje nektaru a pylu využívala hlavně k rozvoji do síly, aby potom mohla naplno využít téměř nepřerušovaného toku sladiny z akátu, lip, medovice a vřesu.

V nových podmínkách v naší přírodě, které vytvořily změny hospodaření a klimatu, již tato geografická rasa včel není optimální. Hlavní snůšky nyní probíhají na jaře a většina letního období je bezsnůšková. V této situaci je správnou volbou chov kraňských včelstev, který se u nás začal rozšiřovat před 50 lety, protože jsou svým rychlým vývojem nejlépe přizpůsobená k využití raných snůšek.

Akátiny

Éra využití pozemků obecních pastvin končila v závěru 19. století. S rozvojem průmyslu ubývalo venkovské obyvatelstvo a chov hospodářských zvířat se stával intenzivnějším. Část obecních pastvin postupně zarostla keři a třešní ptačí a později se začala samovolně proměňovat v bory. Některé plochy na svažitých kamenitých stráních, ale i na chudých vysychavých stanovištích se šterkopísčitém půdním podložím byly v několika vlnách výsadeb, i za přispění mnoha místních včelařů, přeměňovány v akátiny často s příměsí borovice černé. Dnešní pohled ochrany přírody na tyto porosty akátů převážně z 80. až 90. let 19. století a z prvního desetiletí po vzniku Československé republiky je negativní. Je zdůrazňována nepůvodnost obou dřevin. Přitom se zapomíná na skutečnost, že tyto porosty dosud úspěšně plní antierozní funkce a jejich celková biodiverzita je vyšší, než mají dnes na stejných plochách prosychající bory s ostrůvky přírodní lesostepi, které definici požadované původnosti vyhovují.

Takto před 100 a více lety vzniklé akátiny byly a jsou dodnes zdrojem stovek tun kvalitního medu ročně.

Louky a pole dřive a dnes

Letní snůšce prospívaly také květnaté louky s vysokým podílem jetelovin, pěstované obvykle na tři seče, porosty pícnin na orné půdě sklizené postupně až v průběhu kvetení a příměs nektarodárných a pylodárných plevelů v obilninách – zejména chrp, heřmánků, rmenů, slézů, máků, ohnic, čistců aj.

Ještě před dobou používání herbicidů zarůstala pole po sklizni obilovin tak masivně čistcem ročním a rolním, že se v pozdním

létě stávala zdrojem hlavní snůšky a druhových čistcových medů. Dnes jsou oba čistce silně ohroženými druhy naší flóry.

Tyto všechny druhy medonosných rostlin kvetly také na obrovské ploše mezí, které oddělovaly četné úzké dlouhé pruhy polí charakterizující rozdrobenou pozemkovou drážbu v krajině až do 50. let minulého století.

Industriální zemědělství

Tehdy však začíná revoluční proměna naší krajiny, která se v několika málo desetiletích změnila k nepoznání. Během padesátých let zmizely meze. Později se pole dále zvětšila rozoráním polních cest. Jemnozrná mozaika krajiny se proměnila a na jejím místě se objevily velké půdní bloky oseté stejnou plodinou.

Druhou velkou změnu přinesla zemědělská chemie. Již od 19. století se začalo rozšiřovat použití minerálních hnojiv. Bývalo však jen doplňkem statkových hnojiv. To v posledních několika desítkách let přestalo platit.

Největší změnu pro včely a jejich pastvu však přineslo rozšířené použití pesticidů. Začalo se insekticidy s relativně malou toxicitou pro včely (DDT, HCH, lindan), postupně se od 60. a zejména 70. let minulého století začaly používat četné vysoce účinné insekticidy (organofosfáty, karbamáty, fipronil, neonikotinoidy aj.). Zásadní zhoršení diverzity, a dokonce i existence včelí pastvy v době vrcholného a pozdního léta, přineslo používání herbicidních přípravků proti plevelným rostlinám. Některé z herbicidů se začaly používat i k urychlení dozrávání (desikaci). To se projevilo především nárůstem spotřeby glyfosátu (Roundup aj.) po roce 2000.

Současně téměř zmizely květnaté včescené louky a luční porosty v parcích a zahradách, které pravidelným sečením dostaly podobu anglických trávníků. Dramaticky se zmenšila rozloha sadů. Lidé i na vesnicích vykáceli ovocné stromy, odstranili i ovocné včelařsky významné keře a nahradili je bezúdržbovými jehličnany.

Krajina se změnila a ukazuje dnes včelám málo přívětivou tvář. Často jsou na tom v pozdním létě lépe včelstva ve větších městech než na venkově – kvůli kvetoucím parkovým dřevinám a záhonovým květinám.

Olejniny a technické plodiny

Pěstování řepky, která je v současnosti u nás hlavní snůškovou rostlinou, bylo podporováno již v době vlády Marie Terenzie a Josefa II. Řepka se ale vysévala jen na malých plochách převážně pro získávání oleje na svícení, a s rozšířením používáním petroleje proto nastal úpadek jejího

pěstování. Do druhé světové války se u nás téměř nevysévala. Teprve snížení obsahu hořké a zdravotně závadné kyseliny erukové v řepkovém oleji z 45 % na méně než 5 % u nízkeroukových až po současných méně než 0,5 % u tzv. bezerukových odrůd umožnil revoluční rozšíření ploch pěstování řepky od 80. let minulého století hlavně v chladnějších oblastech mírných páسů na celém světě především pro získávání vysoce kvalitního potravinářského oleje a pokrutin do krmných směsí, z menší části (u nás asi z 1/3) od 90. let také pro výrobu bionafty. Ještě do 70. let bylo v ČR řepkou oséváno méně než 40 000 ha, maximálního rozsahu dosáhly osevni plochy řepky v roce 2013 na 418 000 ha, aktuální osevni plocha pro letošní sklizeň řepky činí 352 000 ha (nárůst proti loňskému roku o 10 000 ha).

Pěstování řepky je často negativně medializováno. Tato plodina ale ve skutečnosti patří k malému počtu polních kultur zlepšujících kvalitu postupně degradujících půd. Svou mohutnou kořenovou soustavou kypří ztuhlé půdy a zanechává v nich mnoho organické hmoty.

Významným zdrojem snůšky nektaru a pylu je také hořčice. Její pěstování se u nás rozšířilo až po 2. světové válce, kdy její osevni plochy vzrostly na 10 000 – 20 000 ha, v 60. a 70. letech se však hořčice pěstovala jen málo, na plochách do 1 000 ha. Zájem o tuto plodinu rostl opět v 90. letech. Hořčice se kolem roku 2 000 pěstovala na plochách 30 000 – 40 000 ha. V posledních letech se rozsah jejího pěstování snížil na přibližně 15 000 ha. Hořčice je však také cennou součástí nektarodárných a pylodárných směsí a v podzimních výsevech cennou plodinou pro zelené hnojení.

Naši druhou nejvýznamnější olejinou je slunečnice, která dokáže být v teplejších lokalitách stejně vydatnou snůškovou rostlinou jako řepka a dokázala by i v horších teplotních podmínkách pomoci překlenout obvyklý bezsnůškový průběh začátku pozdního léta. V ČR se začala více pěstovat až v 90. letech minulého století. Na největší plochu 49 000 ha byla oseta v roce 2003. Později se její osevni plochy stabilizovaly kolem 25 000 ha a dále klesaly. Vloni osetých 18 000 ha představovalo nárůst oproti minulému roku o 60 %. Současná situace na trhu s olejinami by mohla opět zvýšit zájem o tuto plodinu, která má velký potenciál zlepšit snůškovou situaci včelstev, a dokonce i spotřebu cukru v době pozdního letního krmení včelstev.

K našim nejvýznamnějším technickým plodinám patří mák setý. Jeho pěstování má u nás velkou tradici sahající do začátků 19. století a v produkci modrého máku jsme na světové špičce. Již koncem 19. století se

Agrární komora České republiky

Včelařství patří k tradičním českým řemeslům a bez nadsázky lze říct, že platí: co Čech, to včelař. Vždyť se můžeme pochlubit

největší mírou zavčelení v rámci Evropské unie. Podle oficiálních údajů vychází 57,8 chovatelů včel na 10 tisíc obyvatel. Včelařství zažívá renesanci a zájem o něj má i mladá generace. Špatně si nevedeme ani v počtu úlů. Na kilometru čtverečním najdeme v průměru hned osm úlů, čímž opět v evropských statistikách obsazujeme nejvyšší příčky.

Tradici českého včelařství potvrzuje i významné jubileum, které nyní slaví Český svaz včelařů. Chtěl bych proto svazu a všem jeho členům ze srdce popřát vše nejlepší a zároveň vám poděkoval za práci, kterou pro české včelařství odvádíte. Plodem vaší práce je vysoce kvalitní potravina s příznivými účinky na zdraví spotřebitele, která neodmyslitelně patří do jídelníčku každého správného Čecha. Mnoho včelařů znám osobně, a tak vím, že kvčelám přistupujete s úctou, mnohdy až láskou, a vždy s péčí řádného hospodáře. Držte se starých tradic a postupů, ale zároveň se nebojte inovací. Z pole, lesů, luhů i hájů na stůl, udržitelně a moderně. To je ostatně cesta, kterou Agrární komora ČR dlouhodobě prosazuje v rámci podpory soběstačnosti, kvalitních českých potravin a samozřejmě také živé a pestré krajiny.

Je mi proto ctí přivítat Český svaz včelařů zpět v řadách Agrární komory ČR a upřímně se těším na další spolupráci našich organizací nejen na celostátní rovině. Vznikla také Komoditní rada pro včely a med při Agrární komoře ČR. Ostatně mezi včelařstvím a pěstováním polních plodin existuje přirozená symbióza, která je vzájemně prospěšná oběma odvětvím. Přeji naší spolupráci zdar. Máme na čem stavět.

Ing. Jan Doležal
prezident Agrární komory ČR

AGRÁRNÍ KOMORA
České republiky

na území Čech, Moravy a Slezska pěstoval na 1 800 ha, aktuálně se vysévá na přibližně 50 000 ha. Mnohde se stává hlavním zdrojem pylu na konci vrcholného léta.

Kmín, který je cennou nektarodárnou a pyloárnou rostlinou, se u nás také pěstoval již v 19. století. Na větších plochách, ze kterých je vzácně možné získat i druhový med, se s ním setkáváme od 70. let minulého století, kdy se začaly pěstovat neopadavé odrůdy. Aktuální osevní plochy kmínu kolísají kolem 3 000 ha.

Z léčivých rostlin se u nás dříve hojně pěstoval heřmánek. Dnes z orné půdy téměř vymizel – pokud nepočítáme jeho výskyt jako plevelné rostliny na okrajích polí. Největší podíl osevních ploch v posledních letech naopak získal ostropestřec mariánský, který se aktuálně pěstuje na více než 3 000 ha.

Včelařsky významné pícniny

Nejvýznamnější pícninou současnosti je silážní kukuřice. Ale ta se v první polovině minulého století u nás téměř nepěstovala. V 50. letech se pod politickým tlakem rychle rozšířila až na 250 000 ha. V 60. letech se pak zastoupení kukuřice opět velmi zmenšilo, ale s nástupem intenzivní agrotechniky v 70. a 80. letech se znovu stala plodinou s nejrychlejším nárůstem ploch. Po počátečním omezení pěstování na siláž v 90. letech spojeném s úbytkem skotu se začaly plochy oseté kukuřicí kvůli podpoře produkce bioplynu opět zvětšovat na více než 300 000 ha. Kukuřice se tak stala v naší krajině jedním z hlavních zdrojů pylové pastvy včel během 2 – 3 týdnů na počátku podletí. Rozsah pěstování kukuřice nese, bohužel, také zvýšená rizika půdní eroze.

Plocha ostatních pícnin u nás za posledních 100 let klesla z 800 000 ha na současných 200 000 ha. Jetel luční se pěstuje na plochách kolem 60 000 ha (býval až na 200 000 ha), z toho je ale jen 5 000 ha včelařsky významných semenářských. Vojtěška roste na 80 000 ha (bývala až na 150 000 ha), jenže jen asi 1 000 ha vojtěšky je semenářských. Inkarnát v semenářských porostech máme asi na 7 000 ha.

I tyto kultury, které dříve sloužily fixací dusíku k obnově jeho bilance v půdě, se dnes intenzivně hnojí a poskytují v zelené hmotě dvojnásobné výnosy. Vojtěšky a jetele (kromě inkarnátu) se sklízí těsně před rozkvětem, a přínos pro včelí pastvu proto většinou nemají. Kromě nich se za účelem maximalizace výnosů vyšlechtily vzrůstnější tetraploidní odrůdy jetelů, jejichž delší korunní trubky včelám ztěžují přístup k nektaru.

Pokles ploch pícnin nebyl samoučelný. Souvisel se změnami v živočišné výrobě, kdy se stav skotu u nás snížil na polovinu a z toho u dojníc při zachování plné soběstačnosti ve výrobě mléka téměř na třetinu

a koní máme desetinu než před 100 lety. Chybějící dusík vázaný do půdy symbiotickými bakteriemi na kořenech bobovitých pícnin, stejně jako nedostatek hnoje, se začal jednoduše nahrazovat dříve levnými umělými dusíkatými hnojivy.

Aktuální ekonomicky nepříznivá situace způsobená rychlým nárůstem cen průmyslových hnojiv nutí k přehodnocení osevních plánů. Je příležitostí změnit hospodaření na zemědělské (zvláště orné) půdě více podle jejích ekologických potřeb. Předpokládá se zvýšení podílu bobovitých, zvláště víceletých pícnin, které zvyšují obsah dusíku v půdě, stabilizují ji z protierozního hlediska a napomáhají i k návratu půdního mikrobiomu. Vojtěška, jetele a vikve mohou významně zlepšit potravní základnu pro mnoho druhů opylovatelů i jiných druhů živočichů žijících v kulturní krajině. Bylo by současně velmi žádoucí alespoň u těchto plodin zavést postupné sečení pro stálý sezonní přísun zeleného krmení, jak tomu bylo po mnoho let v minulosti před rozmachem éry výhradní plošné anaerobní konzervace silážováním a senážováním. S postupnou obnovou porostů, jejichž část by alespoň jednou v sezoně byla ponechána a sklížena až ve fázi plného kvetení, bychom dosáhli i lepší kondice a trvanlivosti těchto porostů samotných a jejich pozitivních půdotvorných a půdoochranných vlivů, jak tomu bývalo v nepříliš vzdálené minulosti, kdy se chodilo denně na jeteliště s kosou, a o něco později, kdy se tyto plochy sklízely sice s mechanizovanými prostředky, ale intenzita jejich výkonu a plošného působení v krajině byla s tou dnešní nesouměřitelná.

Svazenka

Od konce 19. století se u nás začala místy vysévat svazenka. V posledních desetiletích rozsah pěstování svazenky jako meziplodiny pro zlepšování půdní úrodnosti, k snížení výparu z půdy a ochraně před půdní erozí kolísá. Její kultury jsou ale využitelné při pozdním letním výsevu i k ponechání přes zimu a následnému přímému setí kukuřice na siláž, což podstatně zmírňuje rizika vodní eroze na mírně svažitých pozemcích zvláště v předjaří a časně na jaře.

Soběstačnost – v hlavních rostlinných komoditách ano, ale...

Za uplynulých 100 let v ČR ubylo 30 % orné půdy. V roce 1920 jsme měli 3,8 mil. ha orné půdy, dnes tato plocha činí 2,4 mil. ha a z toho 0,5 mil. ha převážně ve vyšších polohách je zatravněno zčásti v ekologickém a pastevním režimu. Obiloviny u nás vždy tvořily a tvoří i v současnosti 50 % – 60 % osevních ploch. Podstatně se zmenšily plochy žita (ze 700 000 ha na 25 000 ha) a ovsy, vzrostly plochy ječmene a mimořádně se

rozšířilo pěstování pšenice, za současného zvýšení jejich výnosů při velmi intenzivní agrotechnice za použití syntetických hnojiv a pesticidů z dřívějších 25 q/ha až k současným 60 q/ha. Aktuální osevní plocha pšenice činí 788 000 ha s meziročním nárůstem téměř 79 000 ha. Domácí produkce pšenice přitom již nyní převyšuje naši spotřebu o 80 %, kukuřice přibližně o 50 %, ovsy o 40 %, ječmene o 30 % a řepky o 10 – 20 %.

Ekologizace

V produkci medu již soběstační nejsme. I když med není v dnešní situaci vnímán jako klíčová složka potravinové bezpečnosti, změny jeho produkce při stabilizovaných počtech včelstev v posledních letech jsou především zprávou o tom, jak hospodaříme, protože jen ve zdravé krajině se daří i včelám. Není to radostný pohled. Máme 54 % zemědělské půdy ohrožené vodní erozí, přitom nedokážeme zadržovat vodu v krajině. Máme 90 % zemědělského půdního fondu s utuženým podorničím, přitom se u nás propagují bezorební postupy.

Zcela jsme podcenili kůrovcovou kalamitu. Přestože rozloha lesních kultur tabulkově stále roste a lesy plochou 2 900 000 ha pokrývají více než 36 % rozlohy státu, což je o 8 % více než před 150 lety a o 11 % více než koncem 18. století, hrozí nám ztráta krajinné funkce lesa až na pětina lesních ploch se smrčínami poškozenými nebo již zničenými v posledních letech lýkožroutem.

Kvůli této kalamitě přicházíme o produkci medovicového medu.

Výsledky, kterých dosahujeme v chovu včel, jsou podstatně ovlivňovány stavem krajiny. Ta dnešní, bohužel, medem neoplývá. V posledním desetiletí, přes uspokojivé stavy včelstev na rozdíl od produkce jiných komodit, v produkci medu již nejsme soběstační. Situace na českém trhu rostoucích dovozů této komodity byla dokonce na posledním kongresu Apimondie vydávána za významnou příležitost pro vývozce!

V životě i v přírodě se uplatňuje zákon akce a reakce. Nedomyšlené a necitlivé zásahy se nám dříve či později vymstí. Přístup řádného hospodáře má být takový, aby prostředky a zdroje předal v míře neztenčené následovníkům. V EU, jejíž jsme součástí, je kladen důraz na ekologizaci v rámci Nové společné zemědělské politiky 2023–2027. Ekologických problémů, které jsme si sami způsobili a ohrožují naši budoucnost, je více než dost.

Doufáme, že se v příštích 150 letech budeme snažit jít více cestou rozumné koexistence místo hledání způsobů, jak nad přírodou, třebaš i za cenu dnešních zisků, dočasně zvítězit.

RNDr. Václav Švamberk
předseda Spolku pro rozvoj včelařství MÁJA

Výchova mladých včelařů

Práce s mládeží či výchova vlastního dorostu jsou jednou ze základních činností v kterémkoli oboru lidského konání. Ať už se jedná o sport, řemeslo, průmysl nebo třeba zemědělství. Vychovat své nástupce je základním kamenem k udržení existence daného odvětví. Včelařství nevyjímaje.

Chov včel byl v minulosti velmi často v rukou farářů a učitelů. A právě jeden z těch druhých, Jan Ámos Komenský, byl pravděpodobně prvním pedagogem-včelařem, který vedle pravidelné učitelské práce ve škole učil žáky včelařit. Jeho včelín ve Fulneku sloužil jak k odborné výuce, tak k výchově mládeže.

Výuka včelařství na školách se pak táhla jako červená nit po staletí. Učitelé šířili včelařský pokrok, učili mládež nejen včelařit, ale i vztahu k přírodě. Zájem o včelařství vzrostl na školách například ve chvíli, kdy český odbor Zemědělské rady pro Království české zavedl honorování učitelů včelařství a přidělování úřů přímo do škol. Velký zájem o práci ve včelařském oboru se na školách zvedl mezi oběma světovými válkami. A odtud už byl jen krok ke vzniku včelařských kroužků. Ten zásadní byl dán Výnosem ministerstva školství a osvěty z 31. 7. 1948, který mj. stanovil, že „je možno zavádět zájmové kroužky na školách I–III. stupně (národní, střední, gymnasia a pod.), jejichž úkolem je prohloubit a rozšířit vyučovací a výchovnou práci školy.“ A protože mezi včelaři bylo dost profesorů a učitelů, nelze se divit, že o kroužky byl mezi dětmi obrovský zájem, a tak v roce 1950 působilo na školách přes 1200 kroužků. O pět let později vydalo ministerstvo školství výnos na podporu včelařství na školách, podle něhož „měly být zřizovány školní včelíky po jednom v každém okrese“ a do roku 1960 měly mít

všechny školy své vlastní včelařství. Realita však byla jiná. Úsporná opatření v tehdejší státní hospodářství zasáhla i zájmové kroužky včetně včelařských. Byly odbourány odměny za vedení kroužků, což se citelně dotklo učitelů-vedoucích kroužků. Vlna zájmu o školní včelaření začala opadat. Počet včelařských zájmových kroužků se konsolidoval až se zřízením Komise pro práci s mládeží při ČSSV.

Od kroužků ke Zlaté včele a k IMYB

Pro Český svaz včelařů je omlazování členské základny jedním ze stěžejních úkolů. Je to jedna z cest, jak zlepšit stav členské základny. Svaz se může pochlubit tím, že u nás máme jeden z nejpropracovanějších systémů práce s mládeží. Důkazem toho je neustále se zvyšující počet včelařských kroužků mládeže (VKM). Momentálně je v evidenci ČSV 203 činných VKM, ve kterých pracuje přes 1700 dětí. A protože soutěživost je dětem příznačná, není divu, že mezi sebou začaly soutěžit. Úplně první včelařská soutěž se u nás konala v roce 1967 a byla to soutěž kroužků, nikoli jednotlivců. A vyhrál školní žákovský kroužek ZDŠ Uherský Brod. Druhý ročník se konal v roce 1969 a vítězem byli mladí včelaři z Velešína. Třetí ročník pak byl poslední spoluprací české a slovenské včelařské mládeže. Po vzniku Českého svazu včelařů a Slovenského svazu včelařů se práce s mládeží začala ubírat odlišnými cestami.

Čtvrtý ročník začal v roce 1971 v základních organizacích a skončil až celostátní soutěží v roce 1974. Poprvé se zde objevil termín „Zlatá včela“. Ta měla mít původně čtyřletou periodicitu, ale pátý ročník se konal už v roce 1977. A nesoutěžila celá družstva, nýbrž jednotlivci. Prvním vítězem se stal žák ZDŠ Česká Skalice Jiří Valtera, o rok později pak Jiří Píza z Telče. Tentýž Jiří Píza, který se stal později duchovním otcem mezinárodních setkání mládeže IMYB. Od roku 1988 se Zlatá včela konala každé dva roky až do roku 2010. A poté opět po roce s tím, že v roce 2020 se soutěž neuskutečnila z důvodu koronavirové pandemie. Loni se 31. ročník celostátního kola Zlaté včely konal, sice s jistými omezeními, v Nasavrkách. Za tu dobu doznala soutěž řady změn. Tou nejpodstatnější asi je, že se od roku 2018 soutěží ve dvou věkových kategoriích. První tři ze starší kategorie pak reprezentují české včelaře na mezinárodním setkání IMYB. Od zmíněného roku má Zlatá včela nové logo a v Nasavrkách jsou uloženy dva putovní poháry pro vítěze obou kategorií.

A pokud jde o IMYB, první setkání se uskutečnilo v roce 2010 v Nasavrkách, kam se sjelo devět národních delegací. Na jubilejním 10. ročníku v roce 2019 jich již bylo devětadvacet a střetli se na něm zástupci Evropy, Asie, Afriky, Severní Ameriky a Austrálie. Všech deset ročníků se doposud konalo pouze v Evropě, a to u nás (Nasavrky, Praha), na Slovensku (Bánská Bystrica) a dále třeba ve Francii a v Anglii. Naši zástupci hráli ve všech ročnících vždy důstojnou roli, a tak není divu, že v Nasavrkách jsou uloženy dva poháry za vítězství v letech 2012 a 2016.

Petr Kolář

O včelařských kroužcích se psalo v časopise Včelař již v roce 1951

Putovní pohár určený pro vítěze starší kategorie soutěže Zlatá včela a pohár pro vítěze soutěže týmů na IMYB 2016 v Praze

Vítězové Zlaté včely 2021

Také odvíčkování bylo jedním ze soutěžních úkolů pro účastníky IMYB v Praze v roce 2016

Historie a současnost včelařského střediska v Rosicích

Včelařské středisko Rosice

Organizační základ včelaření na Moravě a ve Slezsku byl položen ustavením včelařského odboru při Moravsko-slezské hospodářské společnosti v Brně v roce 1854. Příímý podnět vyšel od opata starobrněnského klášte- ra C. F. Nappa. Včelař a školní rada J. Hansmann vypracoval jednoduché stanovy včelařského odboru a na ustavující schůzi 24. listopadu 1854 byl zvolen jeho prvním předsedou.

Samostatný včelařský spolek na Moravě vznikl v roce 1868. Významnou postavou tohoto spolku byl František Xaver Živanský, vojenský lékař a významný včelařský odborník. Vzniku spolku předcházelo jeho působení ve zmíněné Moravsko-slezské hospodářské společnosti, kde se stal již jako důchodce v roce 1864 jejím starostou. S přítelem Gregorem Mendelem se v roce 1871 účastnil včelařského sjezdu v Kielu, kde byl přijat jeho návrh na vytvoření evropské včelařské organizace. Na činnost tohoto včelařského sdružení navazoval od roku 1898 spolek nový. „Samostatný spolek včelařů moravských“ byl přejmenován na „Zemský ústřední spolek včelařský pro markrabství moravské v Brně“. Zde se sdružovali včelaři z Moravy až do roku 1920.

V Rosicích vznikl včelařský spolek v roce 1901. V květnu 1925 byla při tomto spolku založena Družina přátel plemenného chovu na Moravě, jejímž aktivním členem

byl od samého počátku František Posádka. Původně horník byl asi nejvýznamnějším rosickým včelařem. V roce 1924 založil brněnský včelařský spolek stanici pro chov a rozmnožování matek v Babicích na Svítavou. Přes velké subvence od Zemského spolku včelařského v Brně se však nedařilo udržovat její chod. Proto byl ve spolupráci s tehdejší Vysokou školou zemědělskou chov z Babic přestěhován do Kuřimi, kde měla své hospodářství tehdejší Vysoká škola zvěrolékařská. V roce 1931 byl v Kuřimi postaven nový včelín zaměřený na chov matek. Ale i součinnost vysoké školy se včelaři neprobíhala optimálně. Hospodaření chovné stanice bylo ztrátové a pracovníci byli v roce 1933 odvoláni. Ve stejném roce začal v Kuřimi působit zmíněný František Posádka. S chovem matek měl zkušenosti získané v Družině plemenného chovu v Rosicích, kde se tehdy choval kmen včely s názvem Rosička. V témže období byla za podpory města Rosice podána

žádost Moravskému včelařskému spolku o možnost přestěhování včelína z Kuřimi do Rosic. Pro jeho umístění byla vybrána lokalita na tehdy samém okraji města, v místě bývalého hliniště cihelny. V roce 1934 bylo přestěhování do Rosic schváleno a uskutečněno. Včely se stěhovaly vlakem. Smlouvy na provoz stanice byly uzavřeny mezi Zemským včelařským spolkem a Františkem Posádkou, který 17. června 1934 slavnostně převzal klíč od stanice s přáním, aby jim vedený chov byl chlubou moravského včelařství. Od tohoto roku zaujímají Rosice důležité místo v dějinách plemenného chovu matek. František Posádka v úzké spolupráci s Výzkumnou stanicí včelařskou v Židlochovicích dosahoval velmi dobrých výsledků. Na mezinárodní včelařské výstavě v Bělehradě v roce 1937 obdržel zlatou medaili za vystavené matky, což bylo velikým uznáním jeho chovatelských zásluh. Ve včelařském středisku pracoval až do své smrti v roce 1957.

V následujícím roce stanici přebíral předseda rosické organizace ČSV Jan Ulbrich. O chov matek a včelařské středisko se staral do roku 1972, kdy zemřel. V témže roce se rozhodlo o stavbě přednáškové místnosti a rozšíření rozmnožovací stanice v Rosicích. Řízením stavby v hodnotě

300 000 korun byl pověřen nový správce Jan Komárek. Je především jeho zásluhou, že konečná podoba tohoto stánku včelařů se rozrostla do nynější podoby. Pan Komárek se v roce 1973 ujal díla s takovým nasazením, že výsledek předčil očekávání. Místo původně plánovaného dřevěného domku bylo rozhodnuto o stavbě mnohem reprezentativnější. Budovu projektoval Ing. arch. Dušan Babánek z Rosic. Práce začaly 12. května 1973 stavbou hlavní budovy, a to v akci „Z“ (cca 30% část hodnoty díla musela být vytvořena pracemi bez nároku na odměnu).

Stavba se dočkala veliké podpory nejen rosického včelařského spolku, ale i mnohých dalších, brigádnicky se odpracovalo 11 580 hodin. V budově najdeme nejen přednáškový sál, knihovnu, ale také muzejní prostory, kancelář, šatnu, galerii, technickou místnost a kuchyňku. Dostavba byla ukončena téměř o rok dříve proti původnímu plánu. Dvacátého července 1975 se konalo slavnostní otevření nejen nové budovy, ale také celého nově oploceného areálu o ploše téměř 2 hektary. Jan Komárek se vzorně staral o nově vybudovaný areál, chov matek, ale rovněž začal shromažďovat historické úly a včelařské pomůcky. Tak postupně vybavoval muzejní část včelařského střediska dary včelařů z celé České republiky. Některé další exponáty pocházely z Národního zemědělského muzea na Kačíně u Kutné Hory. Středisko se stalo centrem včelařů na Moravě, chloubou Českého svazu

včelařů a místem, které navštívila řada zájezdů včelařů z Československa i ze zahraničí.

Po Janu Komárkovi se ve správě Rosic vystřídala řada včelařů, kteří tuto činnost vykonávali mimo svá zaměstnání. Ing. Miloš Sedláček společně s Vojtěchem Sojkou, po nich RNDr. Oldřich Veverka, Ing. Jiří Vaněk z Doubravice a poté Alois Švihálek. Po roce 1992 hlavně z ekonomických důvodů včelařská a chovatelská činnost skončila a hlavní budova sloužila dokonce jako sklad textilu. V roce 1994 došlo k významné změně. Správcem včelařského střediska se stal Ing. Josef Janoušek, vedoucí Pokusného včelínu Kývalka. Obnovil nejen včelařskou knihovnu, která za jeho působení poskytovala služby 1x týdně, ale později i chov matek včely kraňské, linie Singer. V té době se stav včelstev ve středisku začal blížit padesátce. Ing. Janoušek působil ve včelařském středisku do roku 2013.

Vzhledem k tomu, že hlavní budova a další stavby jako např. medárna byly postaveny na nestabilním podloží v zasypaném hliništi cihelny, docházelo k poškození jejich zdiva. Za působení správce Marka Lingera a díky pomoci MVDr. Bohumila Pantůčka se podařilo zajistit prostředky na rozsáhlejší stavební úpravy hlavní budovy. V roce 2014 až 2015 bylo provedeno její statické zajištění, rekonstruováno se vytápění a sociální zařízení, došlo k výměně oken a zateplení fasády. V době rekonstrukce se řada exponátů muzejní

Vážení včelaři, vážení přátelé,

letošní rok se zapisuje do dějin Českého svazu včelařů jako velmi důležitý milník. Společně slavíme úctyhodných 150 let od jeho

založení a já bych chtěl svazu popřát dalších sto padesát stejně zdárných let a mnoho nových nadšených včelařů, kteří by pokračovali v rozvoji včelařství v naší krásné zemi. Rád bych vám všem včelařům poděkoval a popřál mnoho úspěchů při vaší nelehké a pro společnost nezastupitelné činnosti, díky které udržujete krajinu pestrou. Při této příležitosti bych chtěl také ocenit a vyzdvihnout vaši práci s mládeží a práci regionálních spolků, která je pro zachování včelařství nenahraditelná. Velmi si vážím vzájemných setkání na parlamentní úrovni, která mají více než dvacetiletou tradici, ať už se jedná o Medový večer v Poslanecké sněmovně ČR nebo o vytáčení medu v sídle Českého svazu včelařů.

V následujících letech budu usilovat o udržení prestiže a respektu podvýboru a navážu na práci dlouholetého předsedy podvýboru pana Kováčíka. Mým cílem bude ještě více rozvinout oboustranně přínosnou spolupráci mezi Českým svazem včelařů a podvýborem. Díky této spolupráci se nám společně podařilo, aby se snížený rozpočet kapitoly MZE nedotkl finančních prostředků určených pro Český svaz včelařů, což vnímám v současné situaci jako veliký úspěch. Dalším významným krokem bylo schválení pouze jednoho plemene „včely medonosné kraňské“.

Do budoucna se jako předseda podvýboru budu také snažit o navýšení finančních prostředků na boj s varroázou a morem včelího plodu v rámci zřízení nového ozdravného programu a také o nalezení finančních prostředků pro začínající a mladé včelaře. Jako velmi důležité do budoucna vnímám zachování prodeje medu ze dvora a ponechání daňových podmínek pro včelaře.

Ještě jednou všem včelařům děkuji a přeji do dalších let jen dobré.

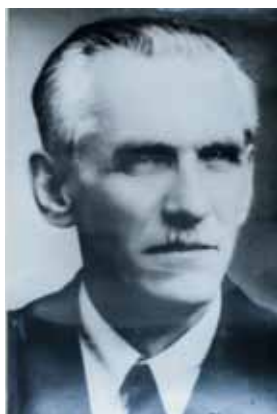
Ing. Josef Kott,
předseda podvýboru pro myslivost, rybářství,
včelařství, zahrádkářství a chovatelství

Včelařská stanice přibližně v roce 1950

Návštěva mládeže

František Posádka

Včelařský kroužek

části přestěhovala do Zemědělského muzea na Kačíně, aby se zabránilo jejich poškození. Bohužel doposud se nepodařilo zajistit návrat některých zajímavých exponátů.

V roce 2015 se díky iniciativě zástupce brněnského spolku ČSV Ing. Oldřicha Veverky a ve spolupráci s Jihomoravským krajem podařilo zajistit prostředky na vybudování školní včelnice. To byl základ pro zahájení vzdělávání začínajících včelařů ve včelařském středisku. Vzápětí zahájila svoji činnost Programová rada složená ze zástupců OO Brno-venkov a Brno-město, ZO Rosice a zástupců vedení ČSV. Ing. Pavla Kapouna vystřídala v roce 2019 ve funkci správce Ing. Petra Badová, kterou pak nahradil Petr Vydra.

V roce 2020 došlo z iniciativy zástupců OO Brno-venkov k rozsáhlejší rekonstrukci vnější části muzejní expozice. Nejstarší exponáty – kláty byly přeneseny na pevnější uložení, některým byly vyměněny rozpadající se stříšky, další historické úly byly přemístěny i se stojany z kraje lesního pozemku na betonovou dlažbu do blízkosti hlavní budovy a byla zahájena revitalizace starých úlů. Vedle hlavní budovy vyrostla pergola, byly opraveny cesty a jejich ob-

rubníky. Tyto práce se realizovaly za finanční podpory Jihomoravského kraje a OO Brno-venkov. V zadní části areálu došlo zásluhou předsedy OO Brno-venkov Mgr. Josefa Bandy k přípravě pozemku pro výsadbu stromů a keřů obohacujících včelí pastvu.

V roce 2016 dostaly ZO Rosice a OO Brno-venkov souhlas s umístěním sídel spolků do tohoto objektu. V roce 2018 bylo uzavřeno Memorandum mezi OO ČSV Brno-venkov a městem Rosice. Ten činnost OO Brno-venkov podporuje jako protislužbu za spolupráci s místními školami a účastí včelařů na významných společenských akcích města. Nově utvořená Programová rada střediska začala řešit otázky související s využitím střediska a provozní záležitosti.

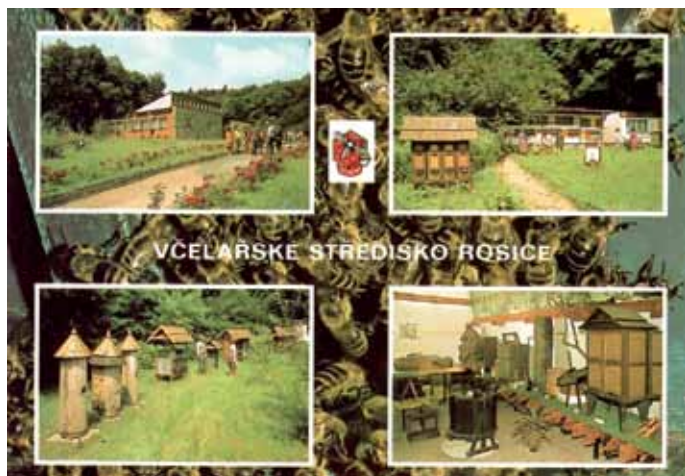
V současnosti je nejvíc středisko využíváno ke vzdělávání začínajících včelařů. Vzhledem k tomu, že vzdělávací činnost je převážně organizována OO Brno-venkov, došlo se souhlasem vedení ČSV k vybudování další výukové včelnice. Pravidelnou výuku narušila pandemie covidu, ale do nového vzdělávacího cyklu, který začal v září 2021, se přihlásilo přes 60 zájemců. Během školního roku je čeká 12 přednášek a 8 praktických cvičení. Účastníci progra-

mu, členové ČSV, mají bezplatně k dispozici knižní fond knihovny a pomůcky pro práci se včelstvy. Knihovna slouží po dohodě nejen začínajícím včelařům, ale i dalším členům ČSV.

V areálu střediska je ještě umístěna provozní včelnice Pokusného včelínu Kývka.

Plány na další úpravy limitují hlavně finance. Určitě by bylo vhodné pokračovat ve vzdělávání začínajících včelařů. A to jednak pro zvyšující se zájem, ale i zlepšení odborné úrovně zejména nových členů ČSV. Dalším důležitým krokem by bylo obohacení včelí pastvy výsadbou včelařsky významných rostlin s využitím dotačních titulů Jihomoravského kraje, oprava oplocení areálu, dokončení restaurování historických úlů, revitalizace vnitřní části muzejní expozice, vybudování skladu léčiv, dokončení oprav přístupových cest v areálu, rekonstrukce bývalé medárny, revitalizace přiléhajícího lesního pozemku. Snahou je, aby se Včelařské středisko v Rosicích stalo opět významným společenským a vzdělávacím centrem nejen místních včelařů.

Ing. Pavel Řehořka, správce střediska
Ing. Josef Janoušek, Ing. Oldřich Veverka

Dobová pohlednice asi z roku 1980

Klátý byly přemístěny na pevná podloží

Velkou část exponátů získal v minulosti správce Jan Komárek

Poškozené úly prošly důkladnou revitalizací

Včelařství v České republice v číslech

Včelařství patří k jednomu ze základních odvětví v oblasti zemědělství. Včela medonosná, jako univerzální a nejvýznamnější opylovatel, zajišťuje opylení nejen entomofilních (hmyzosubných) rostlin, ale významně se podílí na zachování biodiverzity krajiny v přírodních ekosystémech.

Chov včel je tedy významným přínosem pro celou společnost. V oblasti opylování hmyzosubných rostlin, ale i zachování biodiverzity krajiny je přínos tohoto odvětví mnohdy srovnáván s výnosem z prodeje medu. Tyto hodnoty jsou však nepoměřitelné a neslučitelné, a to především z hlediska celospolečenského významu pro lidstvo. Produkce medu je jen malou součástí významu chovu včel jako takového. V rámci Evropské unie je přínos chovu včel pro společnost vyčíslen hodnotou 14,2 miliardy eur ročně. Je velmi důležité si uvědomit,

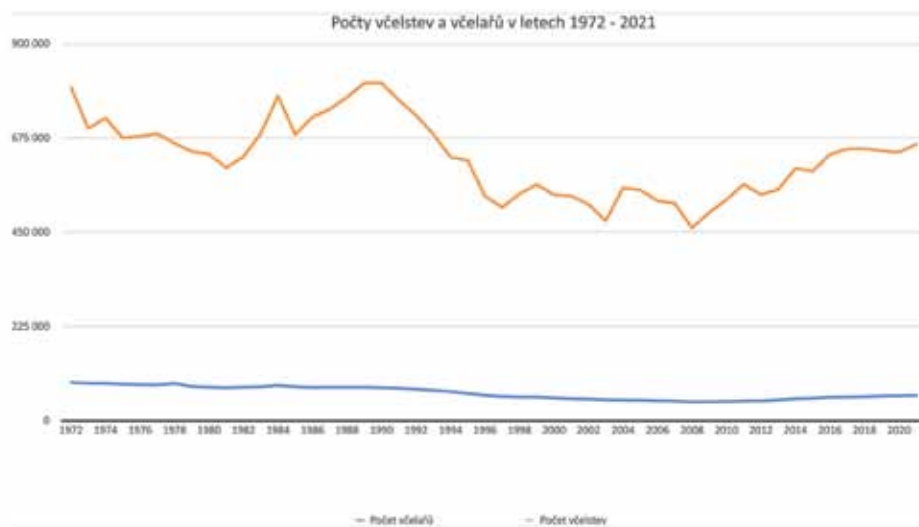
že 84 % druhů rostlin a 76 % potravinové výroby je závislé na opylování včelami a současně chov včel zásadním způsobem přispívá k zachování ekonomického přínosu pro společnost, zachování ekologické rovnováhy v krajině a ochraně biologické rozmanitosti.

Kritickou hranicí pro opylení hmyzosubných rostlin v ČR je počet 700 000 včelstev. V roce 1972 je v ČR evidováno 796 735 včelstev. Následuje pokles o 98 tisíc včelstev z důvodu velmi špatných klimatických podmínek v roce 1973. Trend poklesu

se sice podařilo v roce 1974 mírně zvrátit, ale následují poklesy až do roku 1981. Důvodem byla *nosema* a v roce 1981 byla detekována i varroáza. Do roku 1984 se počty včelstev podařilo obnovit takřka na původní stavy. K dalšímu poklesu došlo v roce 1985, kdy byly velké úhyny na mor včelího plodu. Od roku 1986 až do roku 1990 dochází k růstu počtů včelstev až na rekordních 807 429 včelstev. Jedná se o nejvyšší počet včelstev za 50 let. Od roku 1990 začal pokles stavů včelstev, až do roku 1997. Základní příčinou poklesů počtu včelstev v ČR byla nízká ekonomická rentabilita. Teprve v roce 1998 se podařilo zastavit pokles stavů včelstev a došlo i k nárůstu. Nárůst však byl hlavně způsoben kategorií chovatelů nad 30 včelstev, kde se od roku 1996 do roku 1999 zvýšil počet včelstev o 31 %. Po roce 1999 došlo opět k poklesu stavů včelstev až na konečných 477 743 v roce 2003. Díky dotaci na obnovení včelstev se podařilo stavy navýšit o téměř 80 tisíc včelstev na 556 853 v roce 2004. V roce 2006 opět došlo k poklesu o 26 121 včelstev. Tato situace byla způsobena výrazným poklesem výkupních cen medu. Pouze díky dotacím podle titulu 1.D a umožněním přímého prodeje medu „ze dvora“ podle veterinárního zákona a dotacemi podle nařízení vlády č.197/2005 Sb., nebyl pokles větší. V zimním období 2007/2008 byla ČR stejně jako ostatní střeoevropské státy postižena masivním úhynem včelstev způsobeným přemnožením roztoče *Varroa destructor*. Stav se snížil pod úroveň roku 2003 a dosáhly celkem počtu 461 086 včelstev. Jedná se o nejnižší počet včelstev za 50 let. Vzniklá situace vedla k vyhlášení mimořádné podpory na obnovu včelstev za uhynulá včelstva. Tato opatření se velmi osvědčila, v roce 2010 bylo dosaženo stavu 528 186 včelstev a v roce 2011 dokonce 565 419 včelstev, tedy nejvíce od roku 1995. Vlivem nepříznivého klimatického vývoje na přelomu let 2011/2012 stavy mírně poklesly na 540 705 včelstev. Od roku 2012 dochází k pravidelnému zvyšování počtů včelstev i včelařů. Výjimku tvořil rok 2015, kdy došlo k poklesu zhruba o 7 000 včelstev. Příčinou opět byly úhyny způsobené roztočem *Varroa destructor*. V roce 2016 došlo k významnému navýšení počtu včelstev o více než 60 tisíc. V roce 2020 došlo k poklesu o cca 9 000 včelstev. Důvodem byla velmi mírná zima a rozmnožení roztoče *Varroa destructor*. V roce 2021 došlo k navýšení počtu včelstev o necelých 19 200 včelstev na celkový počet 660 912 včelstev.

Porovnání před a po 50 letech:

	1972	2021	Rozdíl
Počet včelstev	796 735	660 912	135 823
Počet včelařů	92 156	61 301	30 855

Ing. František Krejčí
tajemník ČSV

I náš spolkový časopis Včelařství letos slaví – 155 let od vydání prvního čísla

Aby výčet našich letošních výročí byl kompletní, je rok 2022 rokem, kdy si připomínáme 155 let od vydání prvního čísla včelařského periodika – včelařského časopisu.

To první číslo vyšlo 10. května 1867. Časopis se tehdy jmenoval Včelař. Tak, jak šel čas, měnil se i název - Český včelař vycházel až do roku 1942, kdy bylo jeho vydávání zastaveno z moci úřední. Za Františka Živanského vycházel velmi oblíbený časopis Brněnská včela, který ale jeho smrtí ztratil na významu, přejmenoval se na Včelu moravskou, a také tento časopis musel být

ve roce 1942 zastaven. Místo obou zrušených časopisů začal vycházet Českomoravský včelař, po roce byl přejmenován na Včelaře, od roku 1946 to byl Český včelař, v roce 1948 Včelař a konečně v roce 1953 dostal časopis své nynější jméno Včelařství.

V roce 1996 jsme se na základě usnesení VI. sjezdu ČSV vrátili k tradici, která tu v minulosti byla a osvědčila se, tj. zaslání

časopisu Včelařství zdarma každému členu svazu. A tak je to dodnes. Odborné články, informace, spolkový život, zprávy, formuláře k dotacím a povinným hlášením, každý si tam najde to své.

Přejeme našemu časopisu, aby sloužil našim členům, mladým i těm starším, začátečníkům i pokročilým, ještě mnoho a mnoho let, aby měl dostatek autorů, kteří nás budou vzdělávat i bavit, zkrátka aby byl i nadále součástí našeho včelařského života.

Mgr. Jarmila Machová

2010

Svatý Ambrož, patron včelařů

Nebyl by náš návrat do historie včelařského spolkového života úplný, kdybychom zde nezmínili, kdo je patronem včelařů a proč si ho naši předchůdci za patrona zvolili.

Podle legendy spal kdysi Ambrož jako dítě s otevřenými ústy a včelí roj mu do úst přinesl med, aniž by mu jakkoli ublížil. Popravdě to ale nejspíš bylo tak, že z důvodu ochrany včel a včelích úlů je lidový umělci zdobili jednoduchými církevními znaky. Později dávali figurálním klátům podobu světců. A tehdy si zřejmě vzpomněli na legendu o malém Ambrožovi. K nám do Čech přenesl kult úcty k svatému Ambrožovi Karel IV., který měl včelaře a zejména medovinu ve velké oblibě.

Můžeme se ptát, zda i v současné moderní době potřebujeme mít svaté patrony. Má to i dnes nějaký smysl? Určitě má. Světci jsou lidé, kteří byli příkladem, svými skutky byli stavěni nad své současníky a lidé k nim s úctou vzhlíželi. Také je stále něco mezi nebem a zemí včetně přírody a včel, čemu jsme dosud neporozuměli. Nevíme vše a ani vše nikdy vědět nebudeme.

Včelaři si nevybrali špatně. Svatý Ambrož byl biskup a myslitel 4. století a jedním z velkých církevních učitelů. Podle spisů, které nám zanechal, byl dobře obeznámen se životem včel a stejně jako včely byl neobyčejně pilný a pracovitý.

Tak necht' i nadále chrání naše včelaře, náš svaz a naše včely od všeho zlého.

Mgr. Jarmila Machová

